

2013

ROVDYRVITEN

ET MAGASIN OM BIOLOGI, FORSKNING, ROVDYRPROBLEMATIKK OG FORVALTNING AV BJØRN, ULV, JERV OG GAUPE

kr. 20,-

To møter
med ville
rovdyr

s 22

Kan bjørnens
hemmelighet
gjøre oss friske?

s 30

Bli med å
overvåke
rovdylene!

s 38

INNHold

DE FIRE STORE

Bak den gjeve tittelen finner vi brunbjørn, jerv, ulv og gaupe. Hva kjennetegner disse dyrene, hvor mange er de og hvordan lever de i landet vårt?

ROVDYRSENTRENE I NORGE

Norge har fått sine tre første autoriserte rovdyrssentre. Disse ligger i Flå i Buskerud, Namsskogan i Nord-Trøndelag og Bardu i Troms.

ER BJØRNEN FARLIG FOR MENNESKER?

I generasjoner har det blitt tegnet et bilde av bjørnen som en lumsk og farlig skapning. Men har vi egentlig noe å frykte når vi går ut i skogen? Aktuell bjørneforskning kan gi oss et svar.

HVA MENER PARTIENE OM ROVDYR?

I disse valgkamptider har vi utfordret de største politiske partiene til å gi oss sitt standpunkt i tre rovdyrpolitiske spørsmål. Her kan du lese svarene vi fikk.

ROVDYRA ER ØKOLOGISK NØDVENDIGE

Rovdyra påvirker arter og økologi på flere nivåer i et økosystem.

FIKK HELDIG MØTE MED JERVEMOR OG VALP

Et tips fra en innringer om et hull i snøen satte Vegar Pedersen i SNO på sporet av ei jervemor og valpen hennes i Nordland.

Kolofon

Bjørneparken Rovdyrsenter
I redaksjonen: Bjørneparken Rovdyrsenter, Namsskogan Rovdyrsenter og Polar Zoo Rovdyrsenter.

Opplag: 20 000
Kommer ut en gang i året

Utgiver: Bjørneparken Rovdyrsenter
Adresse: Vassfaret Bjørnepark Drift as
Vikberget, 3539 Flå
E-post: post@rovdyrviten.no
Teknisk redaktør og design:
Torbjørn Nielssen
Trykk: Ålgård Offset

ISSN (trykt utgave) (?)
ISSN (nettutgave) (?)

Bjørneparken Rovdyrsenter, Namsskogan Rovdyrsenter og Polar Zoo Rovdyrsenter er Norges tre autoriserte rovdyrssentre. Det vil si at de oppfyller retningslinjene for naturinformasjonssentre og en rekke krav som stilles for et rovdyrssenter av miljømyndighetene.

Rovdyrsentrene formidler kunnskap om de fire store rovdyrene i norsk natur – Bjørn, ulv, gaupe og jerv. Sentrene er besøkssenter lokalisert sammen med dyreparkene Bjørneparken, Polar Zoo og Namsskogan familiepark. I tillegg til å være besøkssenter driver rovdyrssentrene oppsøkende virksomhet rettet mot blant annet skoleverket og lokalsamfunn. Rovdyrsentrene er en nøytral aktør som fokuserer både på de positive og de konfliktskapende sidene ved å ha store rovdyr i norsk natur, og jobber for å skape større forståelse og tillitt mellom partene i rovdyrdebatten.

Forsidebilde, stort: Gaupe med 4 uker gamle unger.
Bildet er fra dyrepark. © Naturbilder, Arne Nævra

LEDER

Første nummer av rovdyrviten

Silje Vang
Daglig leder, Bjørneparken Rovdyrsenter

Turid Bredesen
Daglig leder, Namsskogan Rovdyrsenter

Heinz Strathman
Daglig leder, Polar Zoo Rovdyrsenter

Det du har for hånden nå er første utgave av Rovdyrviten – et magasin om store rovdyr i norsk natur – bjørn, ulv, gaupe og jerv. Mange har savnet en nøytral aktør som kan formidle kunnskap om rovdyr på en helhetlig og nøytral måte. Dette skal Norges tre første rovdyrsenter: Bjørneparken-, Namsskogan- og Polar Zoo

rovdyrsenter gjøre noe med, blant annet ved å utgi dette magasinet en gang i året.

Det hender mye i Rovdyr-Norge. Hele tiden, året rundt. Resultatet av det omforente rovdyrforliket fra 2011 er at rovviltforvaltningen i Norge fortsatt skal ha en todelt målsetning, der vi skal både ha levedyktige bestander av de store rovdyrene, og en bærekraftig beitenæring. Flere motstridende aktører har store interesser i utfallet av rovviltforvaltningen, og store rovdyr i norsk natur er et følelsesladet diskusjonsemne for mange. Miljøforvaltningen, som i stor grad regulerer den daglige forvaltningen av store rovdyr, sliter i stor grad med mistillit fra mange, både for de som er for og de som er imot rovdyr.

Motstandere mot rovdyr blir ofte stemplet som transsynte og late bønder, mens rovviltforkjempere blir kalt idealister uten respekt for norske nærings- utmarkstradisjoner. I mediene er det gjerne de som "roper høyest" som blir profilert, og mange kjenner seg nok ikke igjen i det bildet media maler av begge sidene i rovdyrdebatten. Det er mange som føler at deres mening ikke blir hørt, og at det er lite interesse for hvordan rovdyr påvirker deres hverdag.

Det er mange sider ved det å ha rovdyr i norske skoger og fjell. Noen mennesker er redde for rovdyr, og andre igjen har tamrein eller husdyr på beite, som rovdyrene jakter på. Jegere er bekymret for jakthundene sine, i tillegg til at de konkurrerer med rovdyr om de samme byttedyrene. Andre ønsker at vi skal øke antallet rovdyr i naturen og at menneskene skal vike for en intakt "villmark".

De ulike meningene om rovdyr har en geografisk differensiert utbredelse. De hardeste rovdyrmotstanderne lever ofte i bygde-Norge,

der tradisjonsrik bruk av utmarka er en viktig del av hverdagen for mange, mens flere i bynære strøk er positive til rovdyr i Norge. Dette kommer blant annet kommer frem i boka Ulvekonflikter – en sosiologisk studie av Ketil Skogen m.fl. En av konklusjonene i boka er at ulvekonflikten ikke lengre er en kamp mellom folk og dyr, men mellom folk og folk, og at den i stor grad handler om motsetninger og endringsprosesser i samfunnet.

Rovdyrsentrene ønsker med dette magasinet å formidle alle sidene ved å ha rovdyr i naturen. Vi har en nøytral rolle og har som målsetning å fremme kunnskap om rovdyrs atferd og biologi, konflikten rundt rovdyr og å jobbe med fryktdempende tiltak. Rovdyrviten tar sikte på å nå ut til et bredt publikum, alt fra de med alminnelig interesse for store rovdyr til forvaltere og forskere. Rovdyrviten skal også være en arena for meningsytring som kan danne grunnlaget for videre debatt om våre store rovdyr.

Her kan du lese det siste om forskning og forvaltning, eller om annet som har bæring i rovdyrdebatten, i vid forstand. I denne første utgaven av magasinet har vi utfordret både Naturvernforbundet, beitenæringa og politikerne.

Vi håper du får glede av Rovdyrviten. Har du tips, ris eller ros, send det gjerne til oss: post@rovdyrviten.no

Med vennlig hilsen

Silje Vang
Daglig leder, Bjørneparken Rovdyrsenter

Turid Bredesen
Daglig leder, Namsskogan Rovdyrsenter

Heinz Strathman
Daglig leder, Polar Zoo Rovdyrsenter

De fire store

Bak den gjeve tittelen finner vi brunbjørn, jerv, ulv og gaupe.

Hva kjennetegner disse dyrene, hvor mange er de og hvordan lever de i landet vårt?

Brunbjørn

Brunbjørnen er det største rovdyret på det norske fastlandet og den mest utbredte bjørnearten i verden.

De kraftige bena, den grove halsen og det massive hodet gjør den lett gjenkjennelig. Størrelsen varierer mye, men en gjennomsnittlig bjørn veier ca 90 kilo på våren og måler ca 150 cm fra halerot til nesetipp. Dette er også normalstørrelsen til ei voksen binne, mens en velvoksen hannbjørn kan veie over 250 kilo og enda mer på høsten før den går i hi. Bjørnen er utstyrt med svært god luktesans og skarp hørsel, men ser trolig dårligere enn oss mennesker.

En kraftig plugg altså, sterk og altetende, som spiser alt fra vegetasjon til kadaver og store dyr som rein og elg. Men bær er likevel det viktigste på menyen når den skal bygge opp fettreserver til en lang vinter i hi. Forskere har funnet ut at en bjørn kan sette i seg over 180 000 blåbær på en dag!

Så senker den kroppstemperaturen og pustefrekvensen, og hviler seg fra slutten av oktober til langt utpå våren, uten mat eller drikke. I januar og februar fødes ungene, som bare er på størrelse med

marsvin. Deretter følger de tett i moras fotspor de første ett–to årene.

Hvor lever bjørnen i dag?

I Norge holder binnene hovedsakelig til i fem avgrensa områder: Pasvik, Anárjohka, Indre Troms, øst i Nord-Trøndelag og i østlige Hedmark. Her lever de tett opptil nabobinnene over grensa til Sverige, Finland og Russland.

Hannbjørnen beveger seg derimot mye mer og kan streife over store avstander. I teorien kan den derfor dukke opp hvor som helst i vårt langstrakte land.

Status for bestanden

Bjørnene overvåkes gjennom DNA-analyser av ekskrementer og hår samt vevsprøver fra døde dyr. På denne måten slo man fast at det i fjor hadde vært minst 137 ulike bjørner innom kongeriket – noe som var en nedgang fra de to foregående årene. Kjønnfordelingen var på 51 binner og 86 hannbjørner.

Forvaltning

Stortinget har fastsatt et nasjonalt mål for hvor mange kull med brunbjørn som skal fødes i Norge hvert år. Bestandsmålet er 13 kull årlig, fordelt på utvalgte forvaltningsregioner for rovvilt.

DNA-analysene tyder på at det sannsynligvis ble født seks kull med bjørnunger i fjor, og tallene ser ut til å ha vært stabile de siste årene.

Skulle utryddes

På midten av 1800-tallet levde det nærmere 5000 brunbjørner i Skandinavia. Over 60 % av disse levde på denne tiden i Norge. Men politikerne bestemte seg for at bjørnen skulle utryddes, og man opplevde en rask nedgang i bestanden fram mot århundreskiftet.

Rundt 1939 satte svenskene i gang flere tiltak for å stanse nedgangen, og her hjemme ble

den statlige ordningen med skuddpremie avskaffet. Da var det bare 130 bjørner igjen i hele Skandinavia. Derfra økte bestanden igjen – sakte, men sikkert – helt til man i dag kan telle over 3000 bjørner i Skandinavia.

Jerv

Jerven er det største mårdyret vi har i landet vårt, men også det mest ukjente og anonyme av de store rovdyrene.

Den kan ved første øyekast minne om en liten bjørn, eller en krysnings mellom en stor grevling og en grov, muskuløs og langhåret mår. Et kjennetegn er det lysere brune feltet langs siden og i ansiktet. I våre trakter blir jerven 70–85 cm lang og veier 8–18 kg.

Jerven er ingen stor jeger. ”Nordens hyene” følger sporene etter andre rovdyr, i håp om å komme over restene av et bytte de har etterlatt seg. Likevel kan den skade og drepe rein, et dyr som er mange ganger større enn seg selv. Ellers spiser den både smådyr, fugler, vegetasjon og bær. Jerven bygger opp bortgjemte matlagre til magrere tider, og kan bære med seg tunge kjøttstykker over store avstander.

Selv om jerven har rykte på seg for å være nokså aggressiv, finnes det ingen rapporter på at frittgående dyr har angrepet og skadet mennesker. Den er derimot kjent for å angripe både tamrein og sau, og er i tillegg beryktet som en effektiv mattjuv.

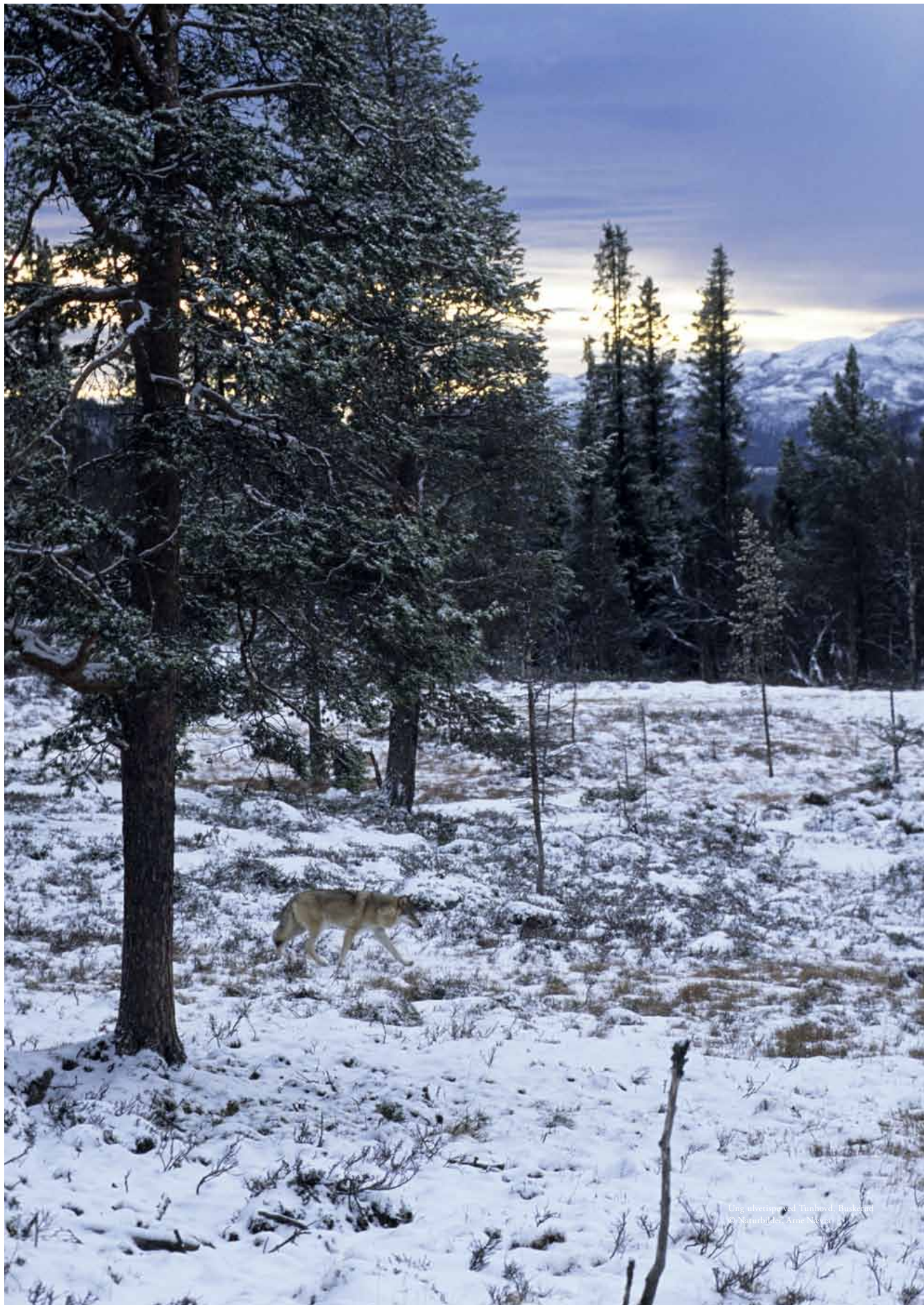
Hvor lever jerven i dag?

Den holder seg først og fremst i fjellområdene langs grensa mot Sverige og Finland, fra Hedmark og nordover. Den skandinaviske jerven er delt inn i tre bestander som er genetisk forskjellige fra hverandre. Noen lever vest for Østerdalen på norsk side av grensa, mens vi øst og nord for Østerdalen finner en stor be-

Øverst til venstre: Voksen hunnngaue. Bildet er fra dyrepark.
Øverst til høyre: Mellomstor bjørn, Øst-Finland.
Under til høyre: Ung ulvetispe ved Tunhovd, Buskerud.
© Naturbilder, Arne Nævra
Under til venstre: Jerv © Kjartan Trana

Ung ulvetissværd Tunhovd, Bucken
© Naturbilder Arne Meyer

stand som også inkluderer Nord-Trøndelag, Nordland og Sverige. Den nordlige bestanden holder til i Troms, Finnmark og Nord-Finland. Det er imidlertid gjort observasjoner av jerv lenger sør også – faktisk sør for Hardangervidda.

Status for bestanden

Jerven overvåkes ved å telle valpekull i registrerte hi, og ved innsamling og analyser av biologisk materiale som hentes fra hele landet. Besøk i jervehiene bekreftet minst 68 kull i fjor, og dette var en solid økning fra året før. Man har dermed beregnet seg fram til at det sannsynligvis var rundt 400 voksne jerver her til lands i fjor.

Forvaltning

Stortinget har også for jerven satt seg et årlig mål for nye tilskudd til bestanden. Politikerne ønsker 39 kull med jerveunger velkommen hvert år, fordelt på ulike forvaltningsregioner for rovvilt.

Utsatt for jakt

På 1700- og 1800-tallet var det skuddpremie på jerven, og man kunne tjene seg gode penger på et jerveskinn. Dette førte naturlig nok til at bestanden ble tynnet ganske kraftig ut, før man fant ut at arten skulle fredes, etter hvert i hele landet, utover 1970- og 80-tallet.

ULV

Ulven er det største medlemmet av hundefamilien og kan minne om en langbent og storhodet schäfer- eller huskyhund. Pelsen er grå, med grågule og rødbrune endringer i sommerpelsen, mens strupen nesten alltid er hvit. Mankehøyden kan være opp til 90 cm, og vekten varierer mellom 35 og 55 kg.

Den spiser for det meste elg og rådyr, selv om heller ikke hjort, bever, hare eller grevling bør føle seg for trygge. Når den får tak i mat, spiser den både raskt og mye – gjerne opp mot ni kilo kjøtt på en god dag.

Ulven er et sosialt dyr som lever i kjernefamilie, og her i Skandinavia holder den til i adskilte revirer. Den karakteristiske ulingen, som i virkeligheten ikke har noe med fullmånen å gjøre, fyller blant annet sosiale funksjoner. Det berømte ulvekoret er en tydelig felleskapsytring.

Ulven er intelligent og er kjent for utholdenhet, overlevelsesinstinkt og god jaktteknikk. Men selv om den alene kan drepe en fullvoksen elg, og slik sett kan være i stand til å ta et menneske også, har dette bare skjedd under helt spesielle omstendigheter. Ulven er sky og gjør alt for å unngå folk.

Hvor lever ulven i dag?

Vi har fast tilhold av ulv i Sørøst-Norge, der dyrene er en del av den Sør-skandinaviske be-

standen med tyngdepunkt i Sør-Sverige. Ulven kan derimot streife svært langt, så i prinsippet kan den dukke opp hvor som helst.

Status for bestanden

Ulvene i Norge blir overvåket ved sporing i snøen vinterstid og analyser fra hår og ekskrementer. Den siste statusrapporten viser at det ble født tre valpekull i helnorske revirer i fjor, alle i Hedmark fylke.

Foreløpige tall viser at det er registrert mellom 64 til 77 ulver i Norge hittil i år, som er en oppgang fra vinteren før.

Forvaltning

Stortinget har vedtatt at vi skal ha tre årlige helnorske ynglinger av ulv i et avgrensa forvaltningsområde som omfatter deler av Hedmark og Akershus fylke, i tillegg til Oslo og Østfold.

Forsvant nesten

Ulven var praktisk talt utryddet på den skandinaviske halvøya i 1960-årene. Dagens bestand i Norge og Sverige er av finsk-russisk opprinnelse og etablerte seg i Sør-Skandinavia på begynnelsen av 1980-tallet, med en jevn økning utover 90-tallet. Veksten har avtatt noe det siste tiåret, blant annet på grunn av både lovlig og ulovlig felling.

Preget av innavl

Genetiske analyser viser at ulven i Norge og Sverige viser klare tegn på utstrakt innavl. Frem til slutten av 2000-tallet nedstammet hele den skandinaviske bestanden fra kun tre dyr. Data tyder på at den lave genetiske variasjonen gir uheldige effekter som redusert reproduksjon og lavere overlevelse hos valpene. De siste årene er det imidlertid registrert nye innvandrere fra den finsk-russiske bestanden, både på norsk og svensk side. To hanner har bidratt med valper til den skandinaviske bestanden, så på den måten reduseres graden av innavl.

GAUPE

Gaupa er det eneste kattedyret som lever vilt i Norge, men selv om den beveger seg over store områder, er det svært få mennesker som får gleden av å se et vilt eksemplar.

Kroppslengden er rundt en meter, og den rager 60–75 cm over bakken. Et fullvoksnet hanndyr kan veie opp mot 25 kg, mens hunnen er noe lettere. Den er mye større og kraftigere enn våre tamme huskatter, og de lange bakbena gir den et litt fremoverlent utseende. Sommerpelsen er gulbrun ispedd mørke flekker, mens vinterutgaven er betydelig gråere.

Gaupa er en rask og effektiv jeger og spiser hovedsakelig hjortevilt, hare og skogsfugl. Mindre byttedyr spises ofte umiddelbart etter jakten, mens etter en mer strabasøs kamp med et større dyr, legger den seg ned for å hvile før måltidet starter.

All dokumentasjon tyder på at gaupa helst holder seg unna mennesker. Forskere har opplevd at gaupemora framstår aggressiv når de undersøker ungene, men selv ikke i en så provoserende situasjon har den gått til angrep. Derimot kan den være en trussel mot både reindrif og sauehold.

Hvor lever gaupa i dag?

Vi finner den store katten i mange deler av landet, med de største bestandene i Midt-Norge og på Østlandet. Den lever hovedsakelig i skogsområder, og på dagtid søker den til liggeplasser på bratte og utilgjengelige steder, ofte med tett vegetasjon. Den jakter om natta og beveger seg da i alle typer terreng, også nært opp til bebyggelse.

Status for bestanden

Antall familiegrupper blir registrert hvert år. Disse består av et mordyr i følge med en eller flere unger. Ut fra observasjonene blir det beregnet hvor mange familiegrupper, og dermed individer, som lever her i landet.

I 2012 ble det påvist 69 gaupefamilier med til sammen rundt 400 individer i Norge.

Forvaltning

Som for de andre store rovdyrene, har Stortinget satt seg et mål for bestanden. Fra politisk hold ønskes det 65 wkull med gaupeunger årlig, også her i utvalgte forvaltningsregioner.

En jager jeger

Fra 1845 til 1980 var det statlig skuddpremie på gaupa i Norge, uten noen form for begrensninger i jakten. Bestanden gikk kraftig tilbake, og allerede på midten av 1800-tallet var gaupa et sjeldent syn i Rogaland, Hordaland og Østfold. Etter hvert spredde trenden seg til stadig flere fylker, og ved overgangen til 1900-tallet var det bare små bestander igjen i Telemark, Aust-Agder, Trøndelag og Sør-Helgeland.

Fra krigsårene og fram mot 1960 kom gaupa tilbake til andre deler av Norge, og nordgrensa for utbredelsen ble flyttet til Troms. I 1980 fant man ut at ordningen med skuddpremie skulle avskaffes, og året etter ble det også innført fredning under yngletiden. I 1992 ble gaupa fredet i Sør-Norge, og to år senere ble det innført kvoteregulert jakt i hele landet, med unntak av Finnmark og deler av Sør- og Vestlandet, hvor det var jakt uten kvotebegrensning innenfor jakttiden. På midten av 1990-tallet så man igjen en markant økning i den norske gaupebestanden.

Rovvilt og beitedyr – ja takk, begge delar

Bård Vegar Solhjell
miljøvernminister

Miljøvernminister Bård Vegar Solhjell © Bjørn Stuedal

På 1970-talet var bjørn og ulv nærast utrydda i Noreg, medan bestandane av jerv og gaupe var kraftig redusert. Dei siste tiåra har alle dei store rovdyra komme attende til norsk natur. Rovviltpolitikken har gjort ei total omdreining på kort tid – frå skotpremie til freding. Vi har fått ein meir mangfaldig og spennande natur, men også nokre utfordringar.

I fjor sommar var eg med Norsk institutt for naturforskning (NINA) for å spore ei gaupe nær Lakselv i Finnmark. "Ella", som ho vart kalla, var GPS-merka og hadde nett fått ungar. Ein forskar frå NINA lista seg av garde og radiopeila den. Signala vart sterkare og sterkare, og litt tilfeldig snudde eg meg mot venstre. Der, ti meter unna, stakk gaupa hovudet opp bak ein stein og såg på oss med store og overraska auge. Det gjekk fem-ti sekund, så smaug den av garde oppover ei ur med raske og elegante steg. Vi fann seinare ein unge, som vi målte, vog og merka.

Nylig fekk eg òg være med på å spore ulv i Østmarka i Oslo. Eg lærte mykje spennande om ulvens levesett og såg korleis ulven hadde bevega seg i terrenget.

Rovdyra våre er sky, men mange har likevel sett eit eller fleire av dei i naturen. Eg unnar fleire den opplevinga. Eg meiner også at rovdyra våre har ein verdi – og vi eit ansvar for å forvalte bestandane. Difor er det ein styrke at alle partia på Stortinget er samde om at vi skal ha både rovvilt og beitedyr her i landet.

Dei fire store

Bjørn, ulv, jerv og gaupe er dei fire store rovdyra i Noreg. I tillegg er kongeørn den einaste av dei freda rovfuglane som er omfatta av regelverket for rovviltforvaltinga. I fleire hundre år var gjeldande politikk at rovdyr skulle utryddast. Skotpremie på bjørn og ulv vart innført allereie på 1700-talet. Det vart brukt brutale jakt- og fangstmetodar som er forbodne i dag.

Under siste del av 1900-talet vart dei store rovviltartane i Noreg freda, og sidan har bestandane auka jamt. Når det vert meir rovvilt, aukar konflikten med beitenæring og jaktinteresser, og det blir debatt i samfunnet om korleis vi skal handtere dette.

Konflikten mellom rovdyr og beitedyr er ikkje like stor alle stader. I nokre område er ikkje

rovvilt årsaka til at husdyr og tamrein går tapt i beitesesongen. I andre område er dessverre tap til rovvilt ei stor utfordring.

I 2012 var om lag 1,8 millionar sau på utmarksbeite. Av desse gjekk 112.000 tapt, og om lag ein firedel av desse igjen vart erstatta som fordi dei var tapt til rovvilt. Tre firedelar av sauen gjekk altså tapt av andre årsaker, som ulukker og sjukdom.

Det er om lag 200 000 tamrein i Noreg. Rein-drifta opplever tap kvart år, og rovdyra utgjer ein del av dette tapet. I 2011 vart om lag 19 000 rein erstatta som tapt til freda rovvilt. Målet er difor å få til gode løysingar som kan ivareta den tradisjonelle reindriften, samstundes som vi kan sikre overlevinga til dei store rovdyra i Noreg.

Når rovdyra på nytt kjem inn i norsk natur kan folk sjølvsagt vere redde for dei og oppleve frykt. Dette tek eg på alvor. Samstundes seier forskarane at det er liten grunn til å vere redd for å gå tur i skogen fordi om det er rovdyr der. Rovdyra er mykje meir redde for oss enn vi er for dei.

Rammene for rovviltforvaltinga

Til grunn for rovviltforvaltinga ligg mellom anna naturmangfaldlova og ei europeisk avtale, Bernkonvensjonen. Bernkonvensjonen forpliktar landa til å beskytte europeiske artar av ville planter og dyr og deira naturlege leveområde.

Politikarane på Stortinget har sidan rovviltet kom attende til Noreg diskutert rovviltforvaltinga. I 2004 vart Stortinget samd om ein avtale, eit såkalla rovviltforlik. Det vart avløyst av eit nytt forlik 17. juni 2011.

Alle partia på Stortinget er no samde om at vi skal ha både rovvilt og beitedyr her i landet. Det er etter mi meining ein styrke for samfunnet at vi har eit så breitt forlik som tek omsyn til dei ulike interessegruppene. Det er lagt særskilt vekt på den todelte målsettinga om at vi skal sikre overlevinga av alle dei store rovviltartane i norsk natur, samstundes som vi skal sikre levedyktig næringsverksemd i landbruket.

Sjølv om dei store rovdyra er freda, er det likevel lov å skyte dei i visse situasjonar for til dømes å unngå skade på sau eller tamrein el-

ler for å beskytte hund dersom rovdyr angrip hunden direkte.

Den todelte målsettinga inneber at nokre område er prioritert for rovvilt, og nokre for beitedyr. I område der beitedyra har forrang, skal det vere lettare å få løyve til å felle rovvilt som tek beitedyr. Omvendt er det vanskelegare å få løyve til felling i område der rovvilt er prioritert. Der må ein finne andre løysingar for å beskytte beitedyra.

Bestandsmål

I Noreg har vi mål om kor mange årlege ungekull eller ynglingar vi skal ha av dei ulike rovviltartane. Det kallast bestandsmål. Målet er fordelt på åtte forvaltningsområde for rovvilt.

For gaupe og jerv har vi nådd bestandsmålet. I 2012 vart gaupebestanden rekna til om lag 400 dyr i Noreg, ut frå 69 registrerte familiegupper. Bestandsmålet er 65 årlege ynglingar.

I 2012 vart det registrert 68 jervekull, ei auke på ti kull samanlikna med 2011. Av desse vart 17 kull tekne ut våren 2012 for å kome ned mot bestandsmålet som er 39 årlege ynglingar.

Dei siste foreløpige registreringane for ulv viser at det i 2012 vart født tre kull innanfor ulvesona i Noreg. Dette er tredje året på rad at bestandsmålet for ulv på tre årlege heilnorske ynglingar er nådd. Ulven i Noreg held til i grensetraktene mot Sverige. Som ei oppfylgning av rovviltforliket vert det arbeidd for å få på plass ei avtale med Sverige om fordeling av ulv i grenserevira. Etter at dette er på plass skal bestandsmålet for ulv i Noreg vurderast på nytt.

For bjørn ligg vi under bestandsmålet. I 2012 vart det gjennom analysar av DNA-materiale registrert at 137 bjørnar hadde vore i Noreg. Ut frå dette vart det anslått om lag 6 ynglingar av bjørn, medan bestandsmålet er 13 årlege ynglingar.

Kongeørnbestanden skal forvaltast slik at bestanden oppretthaldest på 850 – 1200 hekkande par. Ei omfattande kartlegging er i gang.

Overvaking

Vi har eit svært godt system for å overvake rovviltbestandane, og veit mykje om kor mange rovdyr vi har i landet til einkvar tid og kvar dei held til. Dette er viktig for å kunne halde bestandane på det nivået som Stortinget har bestemt.

Statens naturoppsyn og lokale frivillige leier etter spor, hi og andre teikn på rovdyr. Rovdata har ansvaret for å samanstillje og rapportere funna som vert gjort. Det er ei styrke for overvakinga at lokale folk bidreg og melder inn sine registreringar, og det er utarbeida fleire nye teknologiske innrettingar for å gjere dette lettare. Om du vil bidra i overvakinga kan du til dømes registrere funn i ein publikumsdatabase på nettet, Skandobs, eller nytte deg av Rovdatas app for smarttelefonar.

Rovviltforliket legg vekt på at alle skal få informasjon om rovdyras oppførsel og korleis vi skal forholde oss til dei. Dei nasjonale rovvilt-sentera kjem til å spele ein stor rolle i formidlinga av slik kunnskap. I tillegg til å formidle kunnskap om dei fire store rovdyra i norsk natur, skal rovviltsentera bidra til å dempe frykt og konflikthar.

By mot land?

Eg møter mange som trur at det berre er byfolk som vil ha rovdyr i norsk natur, og då langt vekke frå seg, medan motstanden er massiv på bygda. Det er feil, om vi skal tru på dei meiningsmålingane som vert gjort.

Faktisk er det slik at folk i Utkant-Noreg er meir positive til rovdyr i nærleiken enn folk i byane. I ei undersøking gjort av Norsk institutt for naturforskning og TNS Gallup frå 2010 svarte 32,6 prosent av folk frå rovdyrkommunar "ja, absolutt" på spørsmål om dei kunne godta å ha ulv i nærleiken av der dei bur. I resten av landet svarte 28,3 prosent det same. I heile landet er det fleire som absolutt kan tenke seg å ha rovdyr i nærleiken, enn dei som absolutt ikkje kan tenke seg det, men spørsmålet er meir polarisert i rovdyrkom-munane.

Eit verdispørsmål

Vi må bygge forvaltninga av rovdyra på kunnskap. Men spørsmålet om vi skal ha rovdyr å forvalte er eit verdispørsmål.

Rovviltforliket er eit kompromiss mellom alle partia på Stortinget og gjev rom for tolking. Debatten om korleis forliket skal tolkast vil sikkert halde fram. Tross dette meiner eg forliket er eit uttrykk for at det breie spekteret av politiske parti ikkje vil gjenta fortidas feil og utrydde rovdyra frå norsk natur igjen.

Fakta om rovviltforvaltninga

Landet er delt inn i åtte rovviltregionar:

- 1: Vest-Noreg (Vest-Agder, Rogaland, Hordaland, Sogn og Fjordane)
- 2: Sør-Noreg (Aust-Agder, Telemark, Buskerud, Vestfold)
- 3: Oppland
- 4: Oslo/Akershus/Østfold
- 5: Hedmark
- 6: Sør-Trøndelag, Nord-Trøndelag, Møre og Romsdal
- 7: Nordland
- 8: Troms og Finnmark

- Kvar region er leda av ei rovviltnemnd som er politisk oppnemnd og har ansvaret for forvaltninga av gaupe, jerv, bjørn og ulv i sin region.

- Rovviltnemndene har myndigheit til å
 - o fastsette forvaltningsplan for rovviltforvaltninga
 - o fordele midlar til førebyggjande og konfliktdempande tiltak
 - o fastsette kvoter for lisensfelling, kvotejakt og skadefelling i tilfelle der bestandsmålet er nådd. Dersom bestandsmålet ikkje er nådd, er det Miljødirektoratet (Tidl. Direktoratet for naturforvaltning) som avgjer fellingsløyve. Fylkesmannen kan gje løyve til skadefelling innanfor den kvota som rovviltnemnda har sett.

- Klager på avgjersler i dei regionale rovvilt-nemndene handsamast i Miljøverndepartementet

Forvaltningsplan:

Skal mellom anna avgrense kva for område som er prioritert til beitedyr og prioriterte yngleområde for rovdyr. Terskelen for å få fellingsløyve for rovdyr er lågare i område der beitedyra er prioriterte, og høgare i område der rovdyra er prioriterte.

Midlar til førebyggjande og konfliktdempande tiltak:

Tilskot til ulike tiltak, til dømes rovviltavvisande elektriske gjerde og tidleg nedsanking av sau, for å unngå skadar forårsaka av rovvilt.

Lisensfelling: Lisensfelling er skademotivert bestandsregulering av eit bestemt antal bjørn, ulv og jerv.

Kvotejakt: Kvotejakt er ordinær jakt på eit bestemt antal dyr av ein jaktbar art. Av rovdyra er det berre gaupe som det vert drive kvotejakt på.

Skadefelling: Skadefelling er felling av enkeltindivid av rovvilt for å stanse eller forhindre skade på bufe eller tamrein.

Bestandsmål:

Ulv: tre årlege ynglingar (ungekull). Foreløpige tal syner at det var tre ynglingar i 2012. **Bjørn:** 13 årlege ynglingar. Det var 6 ynglingar i 2012

Jerv: 39 årlege ynglingar. Det var 68 ynglingar i 2012. Av desse vart 17 tekne ut våren 2012.

Gaupe: 65 årlege ynglingar. Det var 69 ynglingar i 2012

Rovdyrsentrene i Norge

Norge har fått sine tre første autoriserte rovdyrsentre. Disse ligger i Flå i Buskerud, Namsskogan i Nord-Trøndelag og Bardu i Troms. Sentrene vil ha en viktig rolle i å spre kunnskap om rovdyr i Norge – bjørn, ulv, gaupe og jerv.

Norge har fått sine tre første autoriserte rovdyrsentre (se faktaboks). Disse ligger i Flå i Buskerud, Namsskogan i Nord-Trøndelag og Bardu i Troms. Sentrene vil ha en viktig rolle i å spre kunnskap om rovdyr i Norge – bjørn, ulv, gaupe og jerv.

Det er ikke bare store rovdyr som kan flekke tenner og sette ut klørne. Når disse rovdyra er i søkelyset vekker det sterke følelser hos mange mennesker, fra romantisk tilnærming til hat. På rovdyrsentrene kan du lære om alle sidene ved å ha rovdyr i naturen. Sentrene har en nøytral rolle og skal fremme kunnskap om rovdyrs atferd og biologi og konfliktene rundt rovdyr, og jobbe med fryktedempende tiltak. Rovdyrsentrene har mange spennende planer fremover, med opplegg som er godt tilrettelagt for alle målgrupper, men med et spesielt fokus på barn og unge.

Skal bygge bro

Rovviltsentrene er med på å følge opp rovviltforliket i Stortinget fra 2011 (se kronikk s. 6). I følge forliket skal informasjonen om rovdyr bedres og presenteres på en forståelig måte til målgruppene. Sentrene får en viktig rolle i dette arbeidet. De skal være besøkssentre som sprer kunnskap om rovdyr, men skal også drive oppsøkende virksomhet rettet mot bl.a. skoleverket og lokalsamfunn. Rovdyrsentrene skal være brobyggere i samfunnet, ved å formidle faglig, saklig og nøytral kunnskap om de fire store rovdyra. De skal fokusere både på de positive og de konfliktskapende sidene ved å ha store rovdyr i norsk natur, og vil jobbe for å skape større forståelse og tillitt mellom partene i rovdyrdebatten. For å oppnå dette skal sentrene være en nøytral arena som har samarbeid med alle berørte parter: husdyrnæringen, skog- og utmarksnæringene, lokalbefolkning, forvaltningen og forskning.

Mange besøkende

De tre nye autoriserte rovdyrsentrene er lokalisert til Bjørneparken i Flå, Namsskogan familiepark i Trones og Polar Zoo i Bardu, og er dermed allerede tilknyttet etablerte attraksjoner. Bjørneparken i Flå har mer enn 70 000 besøkende hvert år, mens det årlig er 50 000 besøkende i Namsskogan familiepark og 30 000 i Polar Zoo. Denne samlokaliseringen av rovdyrsentre og dyreparker vil skape en unik formidlingsarena. Et besøk i rovdyrsenteret skaper nærhet til rovdyrenes liv, i tillegg til at rovdyrproblematikken formidles på en forståelig måte, som vil øke folks bevissthet rundt egne holdninger.

Opplevelser på rovdyrsentrene

Rovdyrsentrene tilbyr allerede et bredt spekter av opplevelser, og de har mange spennende planer for årene som kommer. Her er noe av det du kan oppleve hos oss:

Utstilling

Frem til 31. oktober kan du se bjørneutstillingen "Ursus – bjørner i nord" på Namsskogan Rovdyrsenter. Utstillingen presenterer informasjon om særtrekk, atferd, livsgrunnlag og dagens situasjon for bjørnartene fra den nordlige halvkule: Isbjørn, svartbjørn og brunbjørn med tilhørende underarter. Utstillingen er utviklet av Naturexpo.

På rovdyrsenteret i Flå åpner det en utstilling påske 2014. Her bygges det en stor, permanent, men dynamisk utstilling om de fire store rovdyrene. Utstillingen vil ha et moderne, interaktivt og spennende opplegg som omhandler:

- biologi: fire lukkede paviljonger som skaper stemning, spenning og dramatik. Her blir man kjent med dyrenes biologi og liv ute i den norske naturen
- forskning: installasjoner som forteller nyheter innen forskning. Hva forskes det på nå? Hvorfor er dette viktig?
- konflikter: installasjoner som omhandler bl.a. frykt for store rovdyr, utfordringer og muligheter innenfor husdyrnæringa, forvaltningen i Norge, samt konflikter og forvaltning i Norge sett i et europeisk/skandinavisk perspektiv
- natur og kulturhistorie knyttet til rovdyr, myter, sagn etc.

Kino

Det skal vises rullende informasjonsfilmer om biologi, forskning, konflikter og forvaltning i en kinosal som knyttes opp til utstillingslokalene i Flå.

Naturveiledning

Rovdyrsentrene har naturveiledning hos rovdyrene i dyreparkene i sommersesongen. Der kan alle de fire store rovdyrene beskues samtidig som veilederne informerer om biologi, forskning, konflikter og forvaltning. Med en utvidet veiledning og et multimedia-opplegg, ønsker også rovdyrsentrene å gi en dypere innsikt om Norges store rovdyr. Det vil blant annet være daglig naturveiledning på utvalgte fordypningsstemaer i utstillingen i Flå, herunder rovdyrfrykt, bestander og bestandsutviklinger, tapsutvikling og forebyggende tiltak i husdyrnæringen. Hver uke fra 1. juli til 23. august tilbyr Namsskogan Rovdyrsenter naturveiledning om "ukens tema". Tema vil inneholde alt fra flora, fauna, geologi og kulturminner. Målet er å gi en interessevekker og skape nysgjerrighet i tillegg til å bidra til økt bruk av naturen vi har rundt oss.

Rovdyrskolen

Rovdyrsentrene tilbyr gratis undervisning i "Rovdyrskolen" til alle 5. klasser. Det er et pedagogisk utarbeidet opplegg som tar sikte på å gi god og lettfattelig informasjon om rovdyrene, sider av det å leve tett opp mot rovdyr, og konfliktene dette medfører. Riktig kunnskap vil øke forståelsen og dempe frykten for rovdyr, slik at barn og unge kan fortsette å benytte naturen rundt seg uten å føle redsel eller ubehag. Rovdyrskolen er allerede vel etablert ved Namsskogan Rovdyrsenter. Opplegget skal også tas i bruk ved de andre rovdyrsentrene. Rovdyrskolen er basert på "tenke selv"-oppgaver, og barna får lov til å ta og kjenne på pels/hodeskaller/potespor mv. I tillegg kan barna besøke rovdyrene i parken, noe som er viktig for å lette forståelsen og tilnærmingen til stoffet. Det gis frivillige oppgaver før og etter Rovdyrskolen. Disse kan tas med hjem eller gjøres på skolen (se www.rovdyrsenter.no).

Faktaboks

Autorisering av naturinformasjonssentre innebærer at sentrene får et registrert varemerke som eies av miljømyndighetene. For å oppnå dette må sentrene oppfylle et sett med krav. Autorisasjonen gir sentrene et økonomisk grunntilskudd og mulighet for å søke om tilskuddsmidler. Nå er Norges tre første rovdyrssentre blitt autorisert. Disse er Bjørneparken Rovdyrsenter i Buskerud, Namsskogan Rovdyrsenter i Nord-Trøndelag og Polar Zoo i Troms. Rovdyrsentrene skal tilby en faglig, saklig og lettfattelig informasjon om de fire store rovdirene i norsk natur – bjørn, ulv, gaupe og jerv. Sentrene skal bidra til konflikt-demping og fokusere på både de positive og konfliktskapende sidene ved rovdyr. Kunnskap om rovdirene gis med lærerike opplevelser med rovdirene. Dette utføres ved aktiv naturveiledning, undervisning, foredragsvirksomhet og annen oppsøken-de informasjonsvirksomhet.

Kontaktinformasjon:
Bjørneparken Rovdyrsenter
Kontakt: Silje Vang
Daglig leder
Mobil: 957 90 075
E-post: siljevang@gmail.com

Namsskogan Rovdyrsenter
Kontakt: Bjørn Henrik Johansen
Naturveileder
Mobil: 413 12 724
E-post:
bjorn@namsskogan-familiepark.no

Polar Zoo
Kontakt: Heinz Strathman
Daglig leder
Mobil: 954 45 566
E-post: polarzoo@online.no

Ulvekonflikter, en sosiologisk studie

Rovdyrkonfliktene har lenge preget både bygdesamfunn og rikspolitik i Norge. De utgjør en stabil konfliktlinje i dagens norske samfunn, men det er ganske få samfunnsforskere som har vært interessert i dem. Kanskje fordi de ser ut som konflikter mellom mennesker og dyr?

Boka «Ulvekonflikter» retter på misforholdet. Den bygger på mer enn ti års forskning, som viser at rovdyrkonfliktene blir så intense fordi de er konflikter mellom mennesker. Og det er bråket rundt ulven som best kan vise oss dette. Ulvekonfliktene utfolder seg for det meste i områder der det er lite sau og ingen tamrein. Likevel er de ofte voldsomme, og det er få tegn på at intensiteten avtar. En skal ikke være lenge i ulveområdene for å se at dette er konflikter om ulven, like mye som konflikter med den. Ulven selv henvises ofte til en rolle som statist.

Ulven kan drepe jakthunder og skape frykt. Selvsagt tar den sau hvis den kommer over noen. Men ulven har kommet tilbake fordi den har fått en beskyttelse den ikke hadde før. Og det er mennesker som har sørget for denne beskyttelsen. Konflikter mellom ulv og mennesker har vi hatt i uminnelige tider, mens konflikter mellom mennesker om ulven er nytt.

De fleste ser på ulven som et imponerende, intelligent og sosialt dyr; en dyktig jeger – og framfor alt – et symbol på det ville. Her er det ikke stor forskjell på ulvetilhengere og -motstandere. Uenigheten dreier seg ikke om hvorvidt ulven er et flott dyr i sitt naturlige miljø – villmarka, men koker ned til en konflikt om hvordan norsk natur skal forstås: Er den norske naturen «utmark», et brukslandskap som er pleiet gjennom generasjoner og ikke lenger er vilt, eller et landskap som er skadet av mennesker og bør bli «villmark» igjen? Hvis utmarka i dag er et kulturlandskap, er det kanskje ikke plass for ulv. Men er det et landskap som har villmarkskvaliteter, og som kanskje bør bli villere igjen, da hører ulven selvfølgelig hjemme her.

At den norske utmarka skal vernes mot bygdefolks tradisjonelle virksomhet – som jakt og utmarksbeite – er en ganske ny tanke, og den tanken har ikke sitt utspring på bygda. Ulven har blitt et sterkt symbol på økonomiske, sosiale og kulturelle endringsprosesser som skylder innover lokalsamfunn som har vært tuftet på utnyttelse av naturressurser. Mange ser på vern av rovdyr som en del av en større offensiv mot bygdelivet. Andre elementer i dette trusselbildet er områdevern og miljørestriksjoner i skogbruket, men også generell urbanisering og sentralisering som fører til avfolking og nedleggelse av skoler og butikker. Mange ser på alt dette som ledd i en utvikling der distriktene taper på alle fronter, og der byen og det urbane vinner fram.

I de norske ulveområdene er ressursutnyttelsen historisk knyttet til skogbruk (i Østerdalen) og landbruk uten dyr på utmarksbeite (i Østfold). Ulvemotstanden har sitt tyngdepunkt i grupper som befinner seg på utsiden av primærnæringene, men som likevel identifiserer seg sterkt med tradisjonell utmarksbruk og ressursutnyttelse. De har dype røtter i sine lokalsamfunn og i en lokal arbeiderklassekultur. Mange av dem er ivrige jegere, og de oppfatter livet på bygda som «det gode liv». Denne livsformen oppleves nå som truet.

Men befolkningen endrer seg, både i disse områdene og ellers i Bygde-Norge. Et natursyn tuftet på ressursutnyttelse taper terreng også der, og ulven har fått venner i distriktene. Den voksende gruppa, som ikke har noen sterk forankring i tradisjonell utmarksbruk og fysisk ressursutnyttelse, inntar lettere en positiv holdning til rovdyr. De deler en sterk kjærlighet til naturen i nærområdet med sine rovdyrskeptiske sambygdinger, men de har ikke noe imot å oppfatte den som villmark, der menneskene spiller annenfiolin, og der de store rovdyra naturlig hører til. På denne måten har det som ofte tolkes som en by-landkonflikt, faktisk flyttet på landet selv. Og det bidrar ikke til å dempe gemyttene.

Ketil Skogen, Olve Krange og Helene Figari. ULVEKONFLIKTER. EN SOSIOLOGISK STUDIE. Akademika forlag

Forfatterne er sosiologer og forskere på Norsk institutt for naturforskning (NINA).

I mer enn ti år har de forsket på ulvekonfliktene i Norge. De har intervjuet flere hundre personer, både enkeltvis og i grupper, i et område som strekker seg fra Stor-Elvdal i nord til Halden i sør.

Boka er en oppsummering av denne forskningen, som har vært fordelt på en rekke prosjekter, finansiert av Norges forskningsråd og Miljødirektoratet (Tidl. Direktoratet for naturforvaltning). En del har vært publisert tidligere, blant annet i vitenskapelige artikler på engelsk, men her settes det hele inn i en større sammenheng og gjøres tilgjengelig på norsk.

I boka presenteres en samfunnsvitenskapelig analyse av ulvekonfliktene, men også av viktige utviklingstrekk i det moderne norske samfunnet. Ulvekonfliktene – og rovdyrkonfliktene generelt – kan ikke forstås uten å ta i betraktning de økonomiske og sosiale endringsprosessene som finner sted i dagens Norge. Samtidig kan vi bruke ulvekonfliktene som en lupe for å studere slike endringsprosesser. Det er denne sammenkoblingen som er bokas røde tråd. Den tilfører vår forståelse av rovdyrkonfliktene en helt nødvendig dimensjon.

Ketil Skogen og Helene Figari. Foto Siri Juell Rasmussen

Ung ulvetispe ved Tunhovd, Buskerud © Naturbilder, Arne Nævre

Er bjørnen farlig for mennesker?

I generasjoner har det blitt tegnet et bilde av bjørnen som en lumsk og farlig skapning. Men har vi egentlig noe å frykte når vi går ut i skogen? Aktuell bjørneforskning kan gi oss et svar.

Få har opplevd bjørnemøter i fri natur. Folk flest nøyer seg med dyreparkens bamse, der den står i innhegningen og blir matet med epler og gulrøtter. Men bjørnebestanden i Skandinavia øker, og de siste 30 årene har det blitt gjort grundig forskning på det imponerende dyret.

Det skandinaviske bjørneprosjektet

Forskningsprosjektet ble startet i 1984 og er et svensk-norsk samarbeid som samler inn og bearbeider informasjon om brunbjørnens liv og levesett. Mer enn 450 bjørner har blitt merket med radiosendere de siste 30 år og forsyner forskerne med opplysninger i en rekke kategorier.

Man anslår at det lever mer enn 3000 ville brunbjørner i Skandinavia, og stammen er mer enn tredoblet de siste to tiårene. Bjørnen ble tidligere utryddet som ynglende art i Norge, men den er svært mobil og innvandrer nå fra nabolandene våre.

Møter mellom mennesker og bjørn

Det finnes mange dramatiske historier om møter mellom bjørn og vettskremte mennesker – på feil sted til feil tid. Historisk dokumentasjon viser at 75 mennesker ble angrepet av bjørn i Norge og Sverige i løpet av de vel 200 årene fra 1750 til 1962. 27 av disse omkom, direkte eller indirekte som følge av nærkontakten.

Sett fra bjørnens perspektiv viser tallene at storparten av angrepene skjedde når bjørnen ble beskytt eller skadet under jakt, ble overrasket mens den fortært et kadaver, forstyrret i hiet eller sammen med ungene.

Det historiske materialet inviterer til følgende slutning: Lite treffsikre jegere, bruk av jakthund, og gjetere som forsvarte buskapen, økte nok risikoen for tap av liv og helse.

I nyere tid rapporterer forskningen om 32 hendelser siden midten av syttitallet, hvorav to i Norge. To mennesker ble drept i nabolandet, mens det siste dødsfallet som kan tilskrives bjørneangrep her til lands gikk utover en gjetergutt fra Hallingdal i 1906.

I løpet av Det skandinaviske bjørneprosjektets første 15 år, er det beskrevet 114 møter med bjørn. I de aller fleste tilfellene forsvant dyret umiddelbart – uten å vise aggressivitet. Ingen mennesker har kommet fysisk til skade.

Bjørnens naturlige atferd i møte med mennesker

Gjennom GPS-teknologi har prosjektet studert hva bjørnen gjør når mennesker nærmer seg, ved å sende folk i retning av radiomerkede dyr. Resultatet er tydelig: Bjørnen oppfatter situasjonen ved hjelp av sin eminente lukte- og hørselssans og lusker unna på god avstand. Den er sky og unngår bevisst konfrontasjoner med turfolk.

”Nær folk”-opplevelser påvirker bjørner. I flere påfølgende døgn er de mer forsiktige, skjuler seg om dagen og legger nødvendig aktivitet til etter mørkets frembrudd. I jakt-tid og bærseong, når det er mest menneskelig aktivitet i skogen, ser man det samme mønsteret.

Den skandinaviske bestanden etablerer seg fortrinnsvis i kupert landskap med lite folk. Den unngår åpne områder, bebyggelse, trafikkerte veier og hytteområder. Intens bjørnejakt de siste århundrene har sannsynligvis medvirket til en naturlig skepsis for mennesker. Aggressive dyr som ikke skyr folk har systematisk blitt skutt, og har ikke fått videreføre genene sine.

Er brunbjørnen farlig for mennesker?

Vi ser levende for oss brunbjørnen fra spillefilmen, som oppreist på bakbeina blir en ruvende og fryktinngytende skikkelse, godt egnet til å skape skrekk hos alle som har et normalt utviklet spenningsnivå. Mye tyder likevel på

at dette er noe bjørnen bare gjør for å få oversikt i situasjonen, ikke for å true.

Analysen av mer enn 300 dokumenterte møter mellom bjørn og mennesker de seneste årene, gir et ganske klart svar: Nei, den skandinaviske brunbjørnen er ikke farlig!

Det er kun pressede, provoserte eller skadeskutte bjørner som angriper, skader, og i svært sjeldne tilfeller dreper, mennesker.

Hva gjør bjørnen aggressiv?

I de fleste møter med folk vil bjørnen forsvinne, men hva gjør at den velger å bli værende, vise nysgjerrighet eller opptre fiendtlig?

Jakt og skadeskyting, bruk av hund, forstyrrelser i hiet eller når den spiser på et kadaver, og når den føler behov for å beskytte ungene, kan gjøre bjørnen aggressiv. Alle disse aggresjonsforsterkede faktorene kan, vurdert med menneskets øyne og fornuft, betraktes som rimelige og naturlige.

Gjensidig respekt

Så hva gjør du, når du står der ansikt til ansikt med skogens kjempe? Sitter du i bilen – bli der, samme hvor lyst du har til å klappe de søte bjørningene.

Om du er på fisketur og oppdager en bjørn, forlater du stedet rolig og forsiktig. Vis fredelige hensikter – ikke spring, det kan utløse bjørnens jaktinstinkt, og ikke skyt! All erfaring viser at en provosert eller skadeskutt bjørn er en farlig bjørn.

Når du ferdes i bjørnetrakter, er det viktig med kunnskap om bamsens atferd. Gi et hint om at du er på tur; prat eller syng en sang. Hold hunden i bånd, og unngå rene invitasjoner, som å legge igjen duftende matrester i naturen.

Behandler man bjørnen med respekt og ikke skader den, vil den som regel fjerne seg. Lar du dette være moralen når du ferdes i bjørneskogen, vil du med all sannsynlighet komme velberget hjem med både fisk, bær og hyggelige minner.

© Naturbilder, Arne Nævra

Er bjørnen farlig?

Det skandinaviske bjørneprosjektet

En oppdatert versjon av skriftet "Er bjørnen farlig?" utgis nå, og deler kunnskap som er samlet inn gjennom 30 år i det Skandinaviske bjørneprosjektet. Artikkelen er basert på dette skriftet, som er finansiert av Miljødirektoratet.

Forsker på bjørnens naturlige atferd i møte med mennesker

Et forskningsprosjekt ved Universitetet for miljø- og biovitenskap (UMB) på Ås forsker på bjørnens naturlige atferd i møte med mennesker. Under feltstudiene i Sverige har forskerne oppført seg som folk på tur i skogen og gått mer enn 300 ganger mot radio-merkede bjørner med GPS.

- Ny GPS teknologi gjør at vi nå kan studere bjørnene også når de ikke blir sett av forskerne og dermed få hele bildet av hvordan bjørnen takler et møte med oss mennesker, sier Ole-Gunnar Støen, som er forsker ved UMB og leder denne forskningen i det Skandinaviske bjørneprosjektet.

Etter 7 års forskning og et titalls vitenskapelige publikasjoner er mønsteret klart. Bjørnen gjør det den kan for å unngå folk.

Den etablerer seg langt fra folk, er nattaktiv og ekstra forsiktig om dagen når det er folk i skogen.

- Vår forskning bekrefter at bjørnens naturlige atferd er å unngå konfrontasjon. Kommer folk for nær smyger bjørnen seg vekk, oftest uten å bli oppdaget, sier Støen og legger til, - Går man i bjørnetrakter og ikke vil komme nær en bjørn skal man unngå tett vegetasjon og gjøre seg hørt, prate eller synge, da varsles bjørnen og trekker seg unna.

Prosjektet er finansiert av Miljødirektoratet (Tidl. Direktoratet for Naturforvaltning), for å skaffe tilveie kunnskap om folks møter med og frykt for de store rovdyrene, i tråd med rovdyrforliket i Stortinget.

Rovvilt eller utmarksbeite – et verdispørsmål

Øyvind Løken, leder av fellesprosjektet for Bondelaget, Bonde- og Småbrukarlaget og Sau og geit.

De aller fleste norske sauebønder er ikke innbitte rovdymotstandere. Men vi ønsker å bruke utmarka vår til å produsere mat og kulturlandskap.

Naturen som beiteressurs

Norsk natur er i all hovedsak kulturlandskap og ikke villmark. Utmarka vår slik den ser ut i 2012 er et resultat av mange tusen år med skjøtsel og bruk. Så lenge det har vært mennesker i landet vårt har naturen alltid vært brukt som spiskammers – både gjennom sanking, jakt, fiske og matproduksjon ved beitedyr. Arkeologene finner spor etter jordbruksdrift i Norge fra inngangen til yngre steinalder, 4000 f.Kr., og beitedyr har siden den gang vært en naturlig del av norsk natur. I en verden som trenger mer mat, og med en stadig voksende befolkning, har vi et moralsk ansvar for fortsatt å produsere mat her hjemme. I dag tilsvarende beiteressursen som utnyttes i norsk utmark ca. 300 millioner føreheter. Hvis tilsvarende mengde får skulle dyrkes som korn ville dette kreve et areal på 850 000 dekar – mer enn en tredjedel av dagens kornareal i landet. Norsk institutt for skog og landskap har beregnet at bruk av utmarksbeite kan dobles til 600 millioner føreheter.

Bruk fremmer biologisk mangfold

At naturen er preget av skjøtsel og bruk har også virket inn på artssammensetningen og det biologiske mangfoldet. Alle de fire store rovdyra er oppført på den norske rødlista, men det er også over 300 arter planter, insekter og sopp som er truet på grunn av at sau og storfe slutter å beite i utmarka. På rødlista finnes også 690 arter som er truet av stigende

tregrense. Et forskningsprosjekt i regi av Universitet i Oslo og Vitenskapsmuseet i Trondheim viste at selv et moderat beitetrykk med 25 sau per kvadratkilometer hindrer at skogsgrensa flytter seg oppover. Prosjektet ble gjennomført i Hol kommune i Hallingdal og har også vist at sauen ikke klarer å fjerne trevegetasjon som allerede er etablert, men den sørger for at nye skudd ikke kommer opp ved at de beites med tilnærmet 100 % treffsikkerhet. Et annet viktig funn er en måling av at tregrensa er 200 meter lavere i de områdene som beites kontra områder hvor sauen er gjerdet ute. Dette er positive nyheter både for hytteiere og for alle arter på rødlista som fremmes av grasmark og åpent landskap.

Normaltap og tap til rovvilt

Rovdyr er en stor utfordring for beitenæringa i Norge over store områder. De siste årene har det blitt søkt om erstatning for rundt 50 000 sauer og lam drept av fredet rovvilt. Dette tallet er alt for høyt! I alle dyrebestander vil det alltid være en viss naturlig dødelighet. Oppå dette kommer tapsårsaker som sykdommer, ulykker og rovvilt. Det er stor variasjon i tap og tapsårsaker i ulike deler av landet, men mange av områdene som i dag har tettest bestander av rovvilt, har veldig lave historiske normaltapstall. I Trysil kommune viser tall fra Organisert beitebruk at det i 1981 ble sluppet 4393 sauer og lam på beite. Tapsprosenten dette året ble 3,71 %. I 2001 var tapsprosenten oppe i 17,66 %, mens antallet sau på beite var redusert til 2945. Etter ytterligere ti år er antallet sau og lam havnet under 1000 stk., og det slippes ikke lenger sau på ordinært utmarksbeite i kommunen. Økningen i tapene i disse delene av landet kan ikke tilskrives annet enn økende rovviltbestander i samme periode.

Hovedmål å produsere mat

Til tross for alle de positive effektene av beiting har ikke norske sauebønder som hovedmål å bevare biologisk mangfold. De har som hovedmål å produsere mat, men det landskapet som bøndene skaper er viktige leveområ-

der for svært mange arter. Vi er bevisste på ansvaret norske bønder har for å ta vare på disse leveområdene, slik at det biologiske mangfoldet bevares også for framtida. Det er et mål å sikre en levedyktig beitenæring over hele landet, med minimale tap til rovvilt. Det handler om matproduksjon og samtidig også om andre, viktige samfunnsverdier som bruk av utmarka representerer. Norge er det eneste landet i Nord-Europa som fortsatt ivaretar tradisjonen med en slik utstrakt kulturbruk av utmarka. Det er ikke uten grunn at "hele Norge" venter på lammeseson. De særegne kvalitetene ved norsk lamme- og fårekjøtt skyldes nettopp at sau lever av utmarksbeite som gjør at du kan smake kystlandskap, fjell eller urter, alt etter hvor sauen har beitet.

Faktaboks

Verdt å vite

- Normaltapet er det tap av husdyr som erfaringsmessig inntreffer i besetningen på utmarksbeite uten forekomst av store rovvilt. Sykdommer, sau som går seg fast eller forulykker i terrenget, lam tatt av rev, sau drept av løshunder og påkjørte dyr, er alle eksempler på tapsårsaker som man må påregne fra tid til annen og som vil inngå i normaltapstallene.
- FAO (FNs organisasjon for ernæring og landbruk) anslår at verden må øke matproduksjonen med 70 % til 2050.
- Beitedyr omdanner grasressursene i utmarka til menneskeføde og Norge produserte 22 300 tonn lamme- og sauekjøtt i 2012. Tall fra Nortura viser at det manglet 90 000 lam for å dekke det nasjonale forbruket.
- Den Europeiske Landskapsvernkonvensjonen som ble ratifisert av Norge i 2001 forplikter oss til å ta vare på beitelandskapet.

Sauen kommer ned fra fjellet, Sirdalsheiene © Naturbilder, Arne Nævre

© Håvard Øyrehagen, NSG

Forebyggende tiltak mot tap av beitedyr forårsaket av rovvilt

Inger Hansen, Fou-leder
Norsk Viltskadesenter

Med politiske vedtak om levedyktige bestander av ulv, bjørn, jerv, gaupe og kongeørn i Norge, samtidig som det skal drives bærekraftig beitedrift i utmarka, er rovviltskader på sau og rein ikke til å unngå. Tapsprosenten grunnet rovvilt er uakseptabelt høy i mange beiteområder, og det er et stort behov for å iverksette effektive, forebyggende tiltak mot rovviltskader på beitedyr som sau og rein. I den siste rovvilmeldinga (St.meld. nr. 15 (2003–2004) - Rovvilt i norsk natur) anbefales tiltak som skiller rovvilt og beitedyr i tid og rom. Dette innebærer at det må gjøres driftstilpasninger i områder hvor det skal være faste forekomster av rovvilt.

De beste tiltakene

Gjennom de 15 siste årene er det prøvd ut mange forebyggende tiltak på sau, med varierende grad av tapsforebyggende effekt. Tiltakene som har best forebyggende effekt mot rovviltskader på sau er:

- Rovdyravvisende inngjerding
- Tidlig nedsanking
- Bruk av beredskapsarealer
- Flytting av sau til områder med liten rovvilttetthet
- Bruk av vokterhund

I reindrifta er det spesielt utfordrende å finne gode forebyggende tiltak som beskytter reinen gjennom hele året. Enkelte tiltak kan likevel ha god forebyggende effekt gjennom deler av driftsåret. Mulige tiltak er:

- Kalving i gjerde / ekstraordinært tilsyn i kalvingsperioden
- Gjerder/intensiv gjeting utenom kalvingsperioden
- Tilleggsfôring/vinterfôring
- Ekstraordinær flytting til områder med mindre rovvilttetthet

Tilskudd til forebygging

Dyreieierne kan søke Fylkesmannen om tilskudd til forebyggende tiltak (www.dirnat.no). Standarder er utarbeidet for tiltakene tid-

lig sanking, beredskapsarealer, rovviltavvisende gjerder og vokterhund, og kravene som settes til tiltakene må følges før utbetaling av tilskudd kan skje. For ytterligere veiledning/informasjon om de enkelte tiltak henvises til Norsk viltskadesenters temaark, rapporter og standarder (www.viltskadesenter.no).

Antipredatoratferd

Arter som blir utsatt for predasjon gjennom mange generasjoner, utvikler såkalte antipredatorstrategier, d.v.s. atferd som reduserer sannsynligheten for å bli tatt av rovvilt. Nålevende ville sauer viser sterk antipredatoratferd, men hvordan er det med de mer domestiserte rasene? Bioforsk Nord Tjøtta utførte i 1997 i samarbeid med Høgskolen i Nord-Trøndelag en testing av rasene gammel norsk sau, spælsau, pelssau, suffolk, steigar og dala-sau. Sauene ble eksponert for ulike figuranter og atferden ble registrert. Figuranttypene var menneske i regnponcho, menneske med hund, tralle, utstoppet jerv på tralle, utstoppet gaupe på tralle, utstoppet bjørn på tralle og stor ball på tralle.

Ulike saurasers reaksjon

Gammel norsk sau skilte seg fra de andre rasene med bl.a. lengst avreaksjonstid, lengst fluktdistanse og tettest flokking. Spælsauen fulgte etter som en god nummer to, og norsk pelssau ble rangert som tredje best mht. antipredatoratferd. Pelssauen var mest offensiv og gikk oftere mot figuranten i stedet for å flykte unna. Det var ingen forskjell i avreaksjonstid og liten forskjell i fluktdistanse mellom de tunge rasene suffolk, steigar og dala. Det første sauene gjorde da de fikk øye på figurantene, var vanligvis å stoppe opp og speide. Dette gjaldt alle rasene. Hunden, som var det eneste «ekte» rovviltet sauene ble presentert for, utløste den signifikant lengste avreaksjonstida, deretter fulgte utstoppet gaupe, jerv og bjørn. Minst reaksjon var det overfor ballen. Jerv utløste den lengste fluktdistansen, fulgt av bjørn, gaupe og hund.

Lett bytte

Gammel norsk sau er den minste av rasene som ble testet. Den driftes mer ekstensivt (utegang) og er lite avlet på med hensyn til kjøttproduksjon. Ikke uventet utmerket denne rasen seg med spesielt gode antipredatoreg-

enskaper. Det er imidlertid uvisst om omlegging til en rase som denne kan bidra til å redusere rovviltsskadene generelt. All sau er i utgangspunktet et nokså lett bytte for rovvilt, og vi vet ikke hva som skjer dersom rovvilt mister valget mellom "enkelt" og "mindre enkelt" bytte. Dessuten må man ved omlegging til annen rase ta hensyn til en rekke faktorer, ikke minst økonomien i saueholdet.

Faktaboks

© Bioforsk Nord Tjøtta

Norsk viltskadesenter

Norsk viltskadesenter er et nasjonalt kompetansesenter som driver informasjon/rådgivning, forskning og utviklingsarbeid med hovedvekt på forebyggende og konfliktdempende tiltak mot rovviltskader på sau og rein. I tillegg jobber vi med kartlegging av tapsårsaker hos lam på beite, biologi og genetikk hos skandinavisk brunbjørn samt forebyggende tiltak mot beiteskader forårsaket av hjortevilt og gress. Flere Bioforsk-avdelinger er tilknyttet senterets aktiviteter, som administreres gjennom Bioforsk Nord Tjøtta. Vårt mål er å utvikle tapsforebyggende tiltak som bidrar til en bærekraftig saue- og reindriftsnæring i distriktene.

På våre nettsider www.viltskadesenter.no finnes kortfattede temaark, rapporter og standarder for en rekke ulike forebyggende og konfliktdempende tiltak. Mesteparten av dette materialet er basert på resultater fra utprøvinger/forsøk i regi av Bioforsk.

Kontaktperson:

Inger Hansen, 90627634, inger.hansen@bioforsk.no

Web-ansvarlig:

Liv Jorunn Hind, 93 49 94 69, liv.jorunn.hind@bioforsk.no

To møter med ville rovdyr

Nå og da kikker hun i min retning.
Det er som om hun kikker
rett gjennom meg!
Aner hun at jeg er der?

Utdrag fra Nævrås bok Villdyr og
Villmark, Aschehoug

Naturfilmfotograf Arne Nævra i Sarek under filming av Rapadalsbinna.

NORDENS TIGER - GAUPA

Fyttikatta, bokstavelig talt. Der kommer hun, der kommer hun! Klokka viser presis midnatt.

Jeg hadde fått et tips av en venn, Hans Gundersen, om at ei gaupe hadde tatt en rein ved E6 ved Ankenesstrand sør for Narvik. Jeg hadde pakket og dratt på kort varsel og satt meg til å vente ved kadaveret på kveldingen. Og nå kom dyret forsiktig nedover en skråning og bort til kadaveret. Jeg burde klype meg selv i armen, men hånda var opptatt for lengst – på utløseren.

Jeg hadde jo sett sporene etter vårt eneste ville kattedyr mange ganger, bl.a. i Østerdalen og på hjemlige trakter, på Holtefjell og i Lier i Buskerud. Men jeg hadde aldri fått se det sky dyret. Det skyldes kanskje først og fremst at jeg ikke hadde hatt gaupe som et større filmprosjekt, slik jeg bl.a. har hatt med bjørn og elg. Da skulle jeg nok ha fått til et stevnemøte tidligere.

Men nå, denne flotte, lyse mainatta i 1996 fylte hun opp søkeren i filmkameraet mitt. Jeg sier hun, men det kan like gjerne være en

hann. Gaupe/gaupa er et hunkjønnssord, og for meg blir det gjerne til at gauper er hunner. Jeg syns det ser ut som ei ung gaupe, kanskje en unge fra fjoråret. Da kan den høydrektige moren være i nærheten. Kanskje var det hun som tok ungreinen? Dvs.; kanskje var det ingen som rakk å ta den før den ble skremt utfor et lite stup og beint ned mot E6-en, der Hans fant den for noen dager siden. Han dro den døde reinen litt unna hovedvegen og opp i skråningen ovenfor. Det er der gaupe nå sitter og eter.

Nå og da kikker hun i min retning. Det er som om hun kikker rett gjennom meg! Aner hun at jeg er der? Jeg sitter godt skjult. Ikke i noen villmarkshytte eller vanlig kamuflasjetelt, akkurat, men bak i en varebil – av kassevogntypen – parkert på ei lomme ved hovedvegen. Dørsprekken er omhyggelig dekket til, og bare et langt sotrør av ei linse stikker ut. Men det er akkurat som gaupe veit hva jeg driver med. Holdet er 40-50 meter, men nå og da fikserer hun blikket rett på meg.

Innimellom kaster hun et blikk opp i lufta og bort på en tretopp. Det er fordi ravneskrik gjaller mellom åsene. De svarte fuglene kjef-

ter på henne for at hun tok fra dem kveldsmaten deres.

Så skjer det noe merkelig. Gjennom det store teleobjektivet kan jeg se at hun biter over en tørrkvist og tygger på den, flere ganger. Kanskje det er for å rense tennene? Disse sylkvasse saksetennene som så lett kan klippe av kjøttbiter, må jo holdes reine!

Etter en times tid begynner hun å grave i lyn-gen og snøen rundt kadaveret. Hun skal dekke til maten sin før hun går! Hun jobber intenst med oppgaven, for et nedarvet instinkt forteller henne at det er best å dekke til så ikke konkurrenter ser den kostbare skatten. Da kan hun komme tilbake seinere å ete resten. Det er nok særlig ravn og ørn, Nordens gribber, dette er myntet på. En jerv eller bjørn ville finne maten uansett – ved hjelp av luktesansen.

Hun lykkes i beskjeden grad med tildekkingen. Men sniker seg forsiktig opp og vekk. Trolig legger hun seg til på en høyde for å hvile, i passe avstand for å ha et innsyn til reinskrotten. Kanskje møter hun moren der oppe?

Jeg skulle få flere møter med denne gaupa i nettene som kom. Men moren klarte jeg ikke å dokumentere på plassen.

DRONNINGA I RAPADALEN

Første gang jeg hadde bjørnebinna i denne sagnomsuste villmarksdalen i kikkerten var da jeg kom til Sarek nasjonalpark i Sverige i 1992. Rapadalsbinna var selveste dronninga i Rapadalen. Her levde hun mesteparten av tida, og her fødte hun ungene sine. Hun ble forsynt med radiosender alt i 1984, som den aller første i det svensk/norske forskningsprosjektet på bjørn. Hun var altså den første bjørnen i Europa som fortalte om sine bevegelser via en radiosender. Det gjorde hun inntil 2007. Da døde signalene, og trolig hun også. Mistanken går i retning av ulovlig jakt.

Nå har jeg henne på cirka en kilometers hold, på andre sida av Rapadalen. Det er første uke i mai, og jeg ser henne og to små unger rundt hiåpningen i snøen. For snøen ligger fortsatt djup her inne, og det var nok lite fristende for binna å legge i vei med ungene. De fleste binner med små unger holder seg i nærheten av hiet de første dagene etter at de har kommet ut.

Forsiktig, forsiktig ...

Det var nettopp Rapadalsbinna og ungene hennes jeg var kommet for å filme. Det skjedde i forståelse med forskerne, og jeg hadde deres tillit. De stolte på at jeg ikke ville forstyrre bjørnefamilien. Jeg ville selvsagt gjøre mitt ytterste for at binna ikke skulle merke min nærvær. Skulle hun bli skremt og løpe i veg, i beste fall med smårollingene byksende

etter, ville jeg hatt det forferdelig med meg selv i lang tid framover. Samtidig ville jeg jo ha best mulig bilder av dem. Hvordan skulle jeg få det til?

Det var bare en eneste, fornuftig teknikk: Jeg måtte forsøke å snike seg innpå dem ved å gå ned dalsida herfra, over den islagte elva og litt opp på motsatt side, til en liten åsrygg et passe stykke unna hiet. Hele tida måtte kompis og altmuligmann Dagfinn holde øye med bjørnefamilien i teleskopet og gi meg beskjeder over radioen. Samtidig måtte vinden være gunstig.

Neste morgen var det stø vind fra nord gjennom dalen, og jeg bestemte meg for å gjøre et forsøk. Det måtte bli en nålestikkmanøver: Raskt fram og raskt tilbake. Kanskje sitte bak kameraet en time eller to. Om man sitter hele dagen, er sjansene større for at noen duftmolekyler – med lukt av farlig menneske – kan sive opp til hiet og inn i binna nesebor. Da vil det umiddelbart bli reaksjon.

Noen enkel tur blir det ikke. Under en slik manøver har jeg alt utstyret på ryggen – i en kjempesekk på cirka 40 kilo. Det er langt bort til binna, og siden jeg er kledd i hvitt kan hun knapt registrere noen bevegelser. Hun kan heller ikke høre noe på dette holdet. Det går greit over isen også, selv om det alltid er litt ubehagelig å krysse islagte elver med strømmende vann under.

Oppover lia, mot hiet på andre sida, må jeg gå mer og mer forsiktig. Jeg får stadig meldinger på øret. «OK, gå på!» «Gå på!» «Nei, stopp!» «Greit, gå på!» Dagfinn kan se alle bevegelsene til binna gjennom teleskopet. Uten denne hjelpen hadde jeg rett og slett ikke kunnet gjøre dette. Fra min lave posisjon bak bjørkene kan jeg ikke se hiområdet i det hele tatt. Jeg ville aldri kunne vite om binna hadde registret meg eller ikke.

Jeg klarer det. Jeg kommer til slutt helt fram til den lille ryggen jeg har sett meg ut.

Herfra er det cirka 150 meter opp til hiåpningen – retning skrått oppover.

Og der ligger hun! Hun ligger rett og slett i hiåpningen, med bare hodet utenfor. Jeg tar opp kikkerten og ser det veldige, brede hodet som hviler på labbene. Hun slapper helt av. Plutselig kommer en av ungene i full fart ut fra det svarte hullet, og den andre følger hakk i hel. Den første snubler og stuper kråke nedover den bratte skrenten. Den andre havner oppå – og leikesloss med den første. Fantastisk. Jeg har orkesterplass til det hele. Når binna straks etter reiser seg og rusler langsomt til siden, litt fra meg, ser jeg muligheten for å gjøre meg klar.

Det er nå jeg får den følelsen jeg alltid pleier å få når jeg forsiktig pakker ut utstyret: En sitrende spenning. Hertet slår heftigere mens

Bildet er fra dyrepark © Naturbilder, Arne Nævra

jeg bevisst kontrollerer utstyret: «Rolig, rolig ... Det går bra, du får det opp: Stativet, kameraet oppå. Fokus. Utløser.» Så surrer de første bildene inn på filmstrimmelen.

Den maksimale dyreopplevelsen

Den neste timen kan jeg se og filme livet slik det utspiller seg i en bjørnefamilie om våren, der de to viltre krabatene spiller hovedrollen. De er høyt og lavt. I det ene øyeblikket løper de etter hverandre på bakken, i det neste er de høyt til værs i bjørkene omkring. Ei utoverhengende, brukket grein er favorittapparatet i barnehagen. De klatrer i full fart utover, for så å slenge seg rundt og bli hengende i forlabbene, dinglende ytterst, to–tre meter over bakken. Til slutt lar de seg falle ned i snøen. Og så på'n igjen. På toppen av det hele: Kameraet går, og bjørnemor selv er rolig. Jeg er usett, og de gjør akkurat det de ville ha gjort uten meg i nærheten.

Jeg er imponert over ungenes energi og utholdenhet. De ble født midtvinters, så store som ekorn. Siden har de ligget og diet av moren i hiet under snøen helt fram til de så Rapadalens praktfulle fjellsider for bare noen dager siden. Og nå klatrer de som den naturligste ting av verden. Men kanskje enda mer bøyer jeg meg i støvet for binna. Eller rettere sagt for hvor til-

passet evolusjonen har gjort henne til å takle den harde, Nord-Skandinaviske vinteren.

Tenk dere: Hun gravde hi og la seg inn i slutten av oktober. Så har hun ligget der uten å ta til seg noe næring i sju måneder. På toppen av det hele har hun født to unger og ammet dem. Som om ikke dette skulle være nok, så har hun fettreserver igjen til å kunne vente på bedre mattilgang helt til utpå forsommeren. Nå står binna oppreist i hiåpningen og skuer utover sitt rike. Herfra har hun full kontroll over alt som skjer i dalen under seg. Plutselig kaster hun snuta oppover og værer, tar et par skritt framover, og værer igjen. Har hun fått teften av meg? Jeg tar ingen sjanser; det er signalet som umiddelbart får meg til å pakke ned utstyret i en fei. Da jeg smyer meg ned og vekk, retter jeg et siste blick på henne med kikkerten. Hun stikker inn i hiet sitt.

Et par ganger til får jeg gjort opptak av Rapadalssinna denne uka, og jeg skulle få gleden av å møte henne igjen, flere ganger. Ikke minst da jeg noen år seinere kom tilbake for å konsentrere meg om elgene i denne berømte dalen, til film- og bokprosjektet Elgenes Dal. Våren 1998 fikk jeg foreviget henne på nesten samme sted, denne gang med tre små teddybjørner rundt seg!

Faktaboks

Arne Nævra (f. 1953) er en av Nordens mest profilerte naturfotografer og naturfilmskapere. Han er mest kjent for sine mange natur- og dyreprogrammer på NRK, men han er også en av de få som har vært engasjert av BBC for flere av deres prestisjefylte serier fra alle verdenshjørner. Varemerket hans er TV-bilder i topp kvalitet som skildrer natur og nærmøter med ville dyr hjemme og ute.

Nævra er mannen bak TV-serier som «Vi på Langedrag», «Villdyr og villmark» og «Antarktis - en eventyrlig seilas».

Nævra er også en prisbelønt stillfotograf. Han har alltid sin Nikon hengende rundt halsen, selv i de mest hektiske øyeblikk under filmopptak.

Aktuelt

SPENNENDE OPPLEVELSER MED NATURVEILEDER

Statens naturoppsyn har elleve naturveiledere på ulike steder i landet. De formidler kunnskap om naturen og dens sammenhenger gjennom aktiviteter og opplevelser. Tilbudet er til og med gratis!

Naturveilederen møter mange utforskende spørsmål fra engasjerte og nysgjerrige deltagere: Hvordan levde menneskene og rovdirene sammen før i tiden? Hvordan kjennes gaupas pels ut? Hvor mange store rovdyr finnes der vi bor? Er alle bjørner farlige? Skal vi ha rovdyr i Norge? Hva skjer om ...? Er det sant at ...?

Målet er økt innsikt og engasjement. Naturveiledning er formidling av kunnskap om naturen og hvordan den henger sammen. Målet er at de som deltar får økt innsikt, respekt, engasjement og omsorg for natur- og kulturmiljøet. Naturveilederen gir deltagerne spennende aktiviteter og direkte opplevelser ute i naturen.

Deltagerne er grupper, skoleklasser, studenter og andre som ønsker å benytte seg av tilbudet.

Ulike temaer

De elleve naturveilederne har forskjellige temaer som utgangspunkt. Ida Glemminge holder til på Jakt- og fiskesenteret ved Bjørneparken i Flå i Buskerud. Hun har jerv, bjørn, gaupe, ulv og fjellrev som hovedfokus, mens Kjersti Hanssen ved Kunnskapsenteret for laks og vannmiljø i Namsos også har laks som kompetanseområde, i tillegg til rovdirene.

Les mer om naturveiledningstilbudet til SNO på www.naturoppsyn.no. Ida Glemminge, Statens naturoppsyn Flå, tlf: 996 26 836, ida.glemminge@miljodir.no Kjersti Hanssen, Statens naturoppsyn Namsos, tlf: 928 13 201, kjersti.hanssen@miljodir.no

HØYE REINTALL OG VANSKELIG KLIMA FORKLARER REINTAP

En ny rapport fra Norsk institutt for naturforskning (NINA) viser at kun en liten del av tapene i reindriftsnæringa skyldes rovdyr.

Det søkes årlig om erstatning for store tap av rein til rovvilt. Men skyldes tapene faktisk rovdyr, eller må man se på andre årsaker? Undersøkelser knytter nemlig bare en liten del av reinkadavrene til drap fra rovdyr.

Jerv og gaupe har blitt sett på som de to største skadevolderne i norsk reindrift, men på tross av intensiv jakt og reduksjon i gaupebestanden har kalveproduksjonen fortsatt å falle.

Rapporten viser at tapene synes å skyldes for mange rein på beitemåter, dyrenes dårlige tilstand og klimatiske forhold, som igjen påvirker mattilgangen. Kilde: www.nina.no

SAUER DREPT AV ULV PÅ ROMERIKE

Det har vært stor leteaktivitet i Romeriksåsen, etter at 21 sauer og lam så langt har mistet livet i ulveangrep.

Rundt 20 personer har deltatt i letingen, og bøndene frykter at tallet på døde dyr kan stige til det dobbelte. Det er over 3000 sauer i det store området og bøndene frykter nye ulveangrep.

Sporene etterlater ingen tvil om at det er ulv som står bak, og det har vært flere observasjoner i denne delen av Akershus fylke den siste tiden.

Flere spør seg om det er den etablerte Østmarka-ulven som står bak, eller om det kan være et streifdyr. Kilde: www.nationen.no

VERONICA SAHLÉN MED DOKTORGRAD OM BJØRNENS FARLIGHET

Binner er sannsynligvis ikke mer aggressive enn andre bjørner, sier Veronica Sahlén, de bare oppholder seg mer der turgåere er for å beskytte ungene mot andre bjørner og slik blir oftere involvert i skadestatistikken. Hun har nylig forsvart sin doktorgrad om bjørnens farlighet ved UMB på Ås. I over 50 eksperimentelle nærmøter med GPS merka binner med unger i det Skandinaviske bjørneprosjektet har hun sett at de oppfører seg likt som andre bjørner når hun og andre forskere har passert dem på ca 50 m avstand.

- De blir faktisk reddere og løper lenger, sier hun.

BJØRNEPARKEN FLÅ I HALLINGDAL

Ta turen til Bjørneparken for en
naturopplevelse utenom det vanlige!
Hinderløypa har blitt 300 meter lang
og vi har to nye Zipline-taubaner!

Lek og moro

Gaupe

Sauer

PREMIERE
3. JULI

DYRENE I HAKKEBAKKE SKOGEN

Denne forestillingen er så sterk og
sprek og frisk og fersk at det reint
lukter, atsjoo, nybakte kruttsterke
pepperkaker av den! Kom å se
forestillingen i vårt flotte amfi
med 1200 sitteplasser.

BJØRNE
PARKEN

Følg livet i parken på
www.facebook.com/bjorneparken
Telefon: 32 05 35 10
E-post: rugg@bjorneparken.no

www.bjorneparken.no

Hva mener partiene om rovdyr?

I disse valgkamptider har vi utfordret de største politiske partiene til å gi oss sitt standpunkt i tre rovdyrpolitiske spørsmål. Her kan du lese svarene vi fikk.

Spørsmålene

1. Bør vi ha ulv i Norge? Hvorfor/hvorfor ikke?
2. Hva vil ditt parti gjøre for å følge opp rovviltforliket?
3. Hva mener ditt parti må til for at de store rovdyrene og husdyr skal kunne leve side om side i Norge?

Arbeiderpartiet

1. Ja, Arbeiderpartiet vil sikre levedyktige rovdyrstammer i Norge. Ulv er en kritisk truet art, som vi har et internasjonalt ansvar for å ta vare på.
2. Regjeringen følger opp rovviltforliket. I statsbudsjettene etter forliket har vi økt bevilgningene til oppfølgingen av dette. Totalt er Stortingets bevilgning til forebyggende og konfliktdependende tiltak i budsjettet for 2013 på 74,6 millioner kroner, fordelt over flere poster. Slike tiltak har hatt stor effekt når det gjelder å forebygge tap. Særlig gjelder dette tiltak som skiller rovvilt og sau både tidsmessig og fysisk – som for eksempel elektriske gjerder og forsinka slipp på beite. Vi har også økt bevilgningene til SNO og NJFF og andre som bidrar i arbeidet for å nå målene i rovviltforliket.
3. Vi må satse på forebyggende tiltak som hindrer at husdyr blir tatt av sau. Vi må også effektivisere uttaket slik at vi får tatt ut rovvilt med skadepotensial og at kvoten blir tatt ut i kvotejakten. Satsing for kompetanse og konfliktdependende tiltak er også viktig.

Fremskrittspartiet

1. Fremskrittspartiet ser det som viktig å ha et rikt plante- og dyreliv i Norge. Den finsk-russiske ulven er ikke en utrydnings-truet art og trenger derfor ikke like sterk beskyttelse som jerv og gaupe. At ulven ikke trenger like strengt vern som de andre

rovdirene, betyr imidlertid ikke at ulven aktivt skal fjernes.

2. Fremskrittspartiet forholder seg til det som ble avtalt i forbindelse med rovviltforliket. Samtidig fremmet vi nylig et forslag i Stortinget som blant annet handlet om å avvikle ulvesonene og åpne opp for en større grad av lokal forvaltning av ulv.

3. Fremskrittspartiet tror en større grad av lokal forvaltning av rovdyrbestandene vil dempe konfliktnivået. Vi mener det må legges større vekt på beitebruk i utmarka og å ivareta livskvaliteten til folk som bor i rovdyrutsatte områder. Det må også bli lettere å ta ut skadevoldende dyr.

Høyre

1. Høyre mener at ulven har en naturlig plass i norsk natur og mener at vi bør ha ulv i Norge. Høyre vil sikre levedyktige bestander av de store rovviltartene bjørn, ulv, gaupe, jerv og kongeørn i samarbeid med alle våre naboland, innenfor artenes naturlige utbredelsesområde.
2. Høyre legger rovviltforliket til grunn for vår politikk. Det innebærer at rovdyrforvaltningen må baseres på en politikk der hensynet til å sikre overlevelse for alle de store rovviltartene i norsk natur må kombineres med en forvaltning som totalt sett bidrar til å dempe konfliktene og motvirker utrygghet innenfor den todelte målsettingen. Høyre legger de bestandsmålene som det var enighet om i rovviltforliket til grunn. Høyre ønsker en avtale med Sverige om felles forvaltning av ulv i grensetraktene. Høyre vil gjennomføre rovviltforlikets punkt om at det ikke skal være rovvilt som representerer skadepotensial i prioriterte beiteområder og kalvingsområder for tamrein.

3. Høyre vil erstatte reelle tap av beitedyr som følge av rovvilt, samtidig som ordningene må stimulere til forebyggende tiltak og eventuelt driftsomlegginger i de mest utsatte områdene. Rovdyrforvaltningen må i stor grad baseres på lokalt skjønn og lokal utøvelse av myndighet, innenfor nasjonale bestandsmål.

Kristelig folkeparti

1. Ja, Norge bør ta sin del av ansvaret for en levedyktig skandinavisk ulvestamme.
2. Vi håper å komme i regjering til høsten, og da vil vi følge opp rovviltforliket og bestandsmålene gjennom raskere saksbehandling og økt fokus på konfliktdempende tiltak og skadebegrensning.
3. Vi trenger økt kunnskap, og det må bevilges økte midler til skadeforebyggende tiltak. Det må være gode erstatningsordninger ved tap av dyr i landbruksnæring, og vi må stimulere til at bønder kan legge om fra sauehold til annen landbruksproduksjon i de mest utsatte områdene. For å gjennomføre rovviltforvaltningen på en god måte, er det avgjørende at man evner å skape tillit og gjensidig forståelse mellom de ulike aktørene innenfor landbruk, naturvern og offentlige myndigheter.

Senterpartiet

1. Senterpartiets grunnholdning er at det ikke er et norsk ansvar å ta vare på ulvebestanden i Norge. Ulven som er i Norge har finsk-russisk opprinnelse. Det er ikke mulig å ha bærekraftige bestander av alle de store rovdirene og samtidig sikre de mange utsatte artene i kulturlandskapet.
2. Senterpartiet støtter rovviltforliket, og jobber daglig med å sikre at forlikets ordlyd og intensjon blir tatt hensyn til. Dette er avgjørende både for næringsvirksomhet og livskvalitet. Senterpartiet vil ha en rovdypolitikk som bygger på prinsippene om regional forvaltning, effektivt uttak av rovdyp som representerer et skadepotensial, og erstatning for tap påført av rovdyp.
3. Rovviltforliket må etterleves, og konfliktnivået mellom beitenæring og rovvilt må ned. Næringsdrivende må tas på alvor når de melder om rovvilt i beiteområder, uten at det kreves kadaverfunn før fellingstillatelse gis. Storsamfunnet skal ta ansvaret for belastningen som rovdypa fører med seg på vegne av de som blir berørt. Den som blir påført tap som følge av rovdypangrep, skal kompenseres for dette. Uttak av rovdyp er statens ansvar og må skje på en effektiv

måte når fellingstillatelse er gitt. Gjennom rovviltforliket tar vi ansvar for både rovvilt og beitenæring.

Sosialistisk Venstreparti

1. Ja vi bør ha ulv i Norge. Alle de fire store rovdypene – jerv, ulv, gaupe og bjørn – er verdifulle og viktig deler av norsk natur.
2. SVs mål er å sikre balanse mellom levedyktige bestander av de fire store rovdypene i Norge og gode vilkår for miljøvennlig kjøtt- og melkeproduksjon i det norske landbruket. Utmarksbeitet må opprettholdes, og myndighetene har i samarbeid med næringen ansvaret for å hindre at bønder og reinere lider økonomiske tap som følge av rovdyp. Det er viktig at uttak av rovdyp der det er gitt lisens eller skadefellingsstillatelse, skjer effektivt og raskt.
3. Stortingets rovviltforliket må følges opp. Selv om det fortsatt er mye diskusjon om rovdypforvaltninga, viser undersøkelser at det er bred støtte i folket – også i rovdypområdene – for at vi skal ta vare på levedyktige rovdypstammer. Forliket slår fast at all forvaltning av rovvilt skal bygge på vitenskapelig og erfaringsbasert kunnskap. Rovdata er styrket og skal ha det overordnede ansvaret for drift av overvåkningsprogrammet for rovvilt.

Venstre

1. Ja, Venstre vil sikre levedyktige bestander av rovdyp. Ulv og andre rovdyp spiller en viktig rolle for norsk natur og det norske økosystemet, og forvaltningen skal skje i overensstemmelse med naturmangfoldloven og Bern-konvensjonen.
2. Venstre vil etablere en felles nordisk forvaltningsplan, som sikrer rovdypenes langsiktige overlevelse både i Norge og Norden, og der bestandsmål på samtlige rovdyparter økes basert på faglige anbefalinger. Venstre ønsker derfor et samarbeid med de andre landene i Norden om en felles politikk vedrørende rovdyp, og at fagfolk skal kunne komme med anbefalinger om økt bestand.
3. I den grad rovdyp og husdyrhold ikke lar seg forene, må Norges forpliktelser til å opprettholde levedyktige rovviltstammer gå foran husdyrhold i enkelte områder. Venstre vil gi økonomisk kompensasjon til næringsdrivende som blir berørt av denne politikken. Venstre vil gi erstatning for tapte beitedyr på en måte som stimulerer forebygging av tap.

Alle bilder © De respektive partikontorene

Kan bjørnens hemmelighet gjøre oss friske?

Bjørnen lever usunt, men hvorfor påvirkes ikke helsa? Forskere håper nå å finne svaret på bjørnens hemmelighet, og dermed bidra til framskritt i behandlingen av livsstilssykdommene våre.

© iStockphoto

© Naturbilder, Arne Nævra

Det er flere likheter mellom skandinaviske brunbjørner og mange moderne, vestlige mennesker: stort inntak av sukker, rask vektøkning, høyt kolesterol og inaktivitet store deler av året.

Men til forskjell fra mennesker utvikler bjørner verken diabetes, muskelsvinn, benskjørhet, blodpropp eller hjerte- og karsykdommer. I Det skandinaviske bjørneprosjektet forskes det nå for å finne bjørnens hemmelighet – og kanskje et bidrag til behandlingen av syke mennesker.

Livstruende levevaner

Levevaner i befolkningen fører til høyt blodtrykk, overvekt, bukfedme og høyt insulinnivå eller insulinresistens. Disse forstyrrelsene gir stor sjanse for å utvikle metabolsk syndrom, som igjen øker risikoen for livstruende sykdommer. Syndromet forekommer ifølge undersøkelser hos 20–40 % av befolkningen i industrialiserte land.

– Disse sykdommene har ikke brunbjørnen, til tross for at den lever svært usunt, sier veterinær og professor Jon M. Arnemo i Det skandinaviske bjørneprosjektet.

Bjørnen får også høyt kolesterol, men uten å få avleiringer i blodbanen.

– Vi vet ennå ikke hvorfor. Bjørnen har utvikla fysiologiske mekanismer som gjør at de takler denne livsstilen. Om forskerne forstår disse mekanismene, kan det utvikles medisiner som bremser eller hindrer utviklingen av livsstilssykdommer hos mennesker, sier Arnemo, og forteller at de er i dialog med flere store, internasjonale legemiddelfirmaer.

Den skandinaviske brunbjørnen er delvis vegetarianer. Halvparten av energiinntaket er gress, planter og bær. Men bjørnen er også et rovdyr, og tidlig i sesongen spiser den rein- og elgkalver, i tillegg til kadaver.

Komplisert forklaring

En slik livsførsel tilsier at bjørnen skulle utvikla diabetes type 2. I løpet av sommersesongen bygger bjørnen seg opp fettreserver til vinterens dvale, først og fremst med bær som hovedkilde.

– Det blir som om jeg skulle spise sukker og legge på meg 20 kilo fett hver eneste høst, for så å legge meg i sju måneder. Jeg ville ikke

overleve en slik vinter, sier bjørneforskeren.

Forskningsteamet har allerede påvist at bjørnens blod er tynnere om vinteren enn om sommeren. De spør seg om inntaket av blåbær før dvalen, og en type sopp som trives i blåbærri-set, bidrar til bjørnens gode helse.

– Vi tror ikke det er ett «magisk» molekyl som er faktoren her, men at det må ha en komplisert, evolusjonsmessig forklaring. Det er et puslespill, og det kan ta mange år før vi forstår mekanismene bak dette, sier Arnemo.

Omfattende bjørneprosjekt

Det skandinaviske bjørneprosjektet har fanga 2000 bjørner i Norge og Sverige de siste 25 åra. Den lange erfaringa gir lav risiko for både folk og dyr. De undersøker både kroppstemperatur og hjerterefrekvens, og tar blod-, urin- og vevsprøver. De samme bjørnene sjekkes i både februar og juli, for å kunne måle forskjeller mellom dvaletilstanden og den mest aktive årstida. Et stort antall forskere deltar i den medisinske forskningen, og blodprøver blir sendt til 15–20 ulike laboratorier over hele Europa.

Parallelt pågår det forskning på mennesker. En samarbeidspartnær av bjørneprosjektet undersøker hvor mye muskulatur vi mennesker taper ved å ligge uvirksomme i senga i en måned.

Et menneske som ligger stille i seks måneder vil pådra seg blodpropp, hjertesvikt, alvorlig benskjørhet, liggesår, og tape 90 % av muskelmassen. Det eneste en skandinavisk brunbjørn risikerer med et halvår i dvale, er 15 % av muskelmassen sin.

Kan bjørnen hjelpe oss til Mars?

Tap av muskelmasse, hjerte- og karsykdommer og benskjørhet er faktorer som umuliggjør lengre turer i verdensrommet. Vi har fartøyer som kan ta oss til Mars på mindre enn ni måneder, men så lang tids inaktivitet er ødeleggende. Derfor er forskningen til Det skandinaviske bjørneprosjektet veldig interessant for romforskerne også.

– Hvis vi hadde forstått mer av bjørnen, kunne vi forlenga opphold i rommet, og kanskje reist til Mars, sier Jon Martin Arnemo.

Kilde: NRK / Sigrun Hofstad

Bjørneforskerne Jon Martin Arnemo (t.h.) og Ole-Gunnar Støen i det Skandinaviske bjørneprosjektet klargjør vekta for veiing av en radiomerket bjørn. Bjørnen ble fanget med helikopter i Sverige og pilotene Ulf Grinde (t.h.) og Trond Renå i Jämtlands Flyg overvåker veiingen.
© Naturbilder, Arne Nævra

Rovdyra er økologisk nødvendige

Arnodd Håpnes, biolog,
Naturvernforbundet

Med mer forståelse for den viktige rollen store rovdyr har i naturen, vil det også bli lettere å få aksept for rovdyr. En faglig basert og redelig debatt med økologisk forståelse som forutsetning, er noe alle aktører bør være interessert i å bidra til. Naturvernforbundet mener dette vil være avgjørende for få til en mer konstruktiv debatt, med mål om en framtidig bærekraftig forvaltning av jerv, bjørn, ulv og gaupe.

Norges befolkning vil ha gode rovdyrbestander. Meningsmålinger viser at et overveldende flertall på 70–80 % ønsker like store eller større rovdyrbestander i norsk natur enn vi har i dag. Også i områdene med mest rovdyr har de støtte fra et klart flertall (NINA-rapport 650). Økologisk sett er det naturlig og nødvendig med større bestander av rovdyr enn vi har i dag. Rovdyra har viktige funksjoner i økosystemene, og mange andre arter er direkte eller indirekte avhengige av deres tilstedeværelse. Likevel diskuteres aldri rovdyras rolle i naturen, heller ikke i de utallige fellingsvedtakene, forvaltningsplanene, eller i politiske dokumenter og forlikstekster. Ett unntak finnes i Stortingsforliket fra 2004 der det bl.a. sies at "rovdyra skal forvaltes på en bærekraftig og økologisk måte" (Innst. S. nr. 174 (2003–2004)). Foreløpig har aldri noen tatt hensyn til dette i forvaltningen av disse fantastiske dyra.

1300 rovdyr skutt siden 2008

I Norge har vi 15 landlevende rovpattedyr. Det er likevel de fire store: jerv, ulv, gaupe og bjørn, som stjeler overskriftene. Mye av diskusjonen dreier seg om problemer for beitenæringen samt krav om skyting – året rundt. Siden 2008 er det offisielt skutt 1300 store rovdyr i Norge (www.rovbase.no). Ingen av fellingsvedtakene har vurdert den økologiske betydningen av hvordan det påvirker norsk natur eller hva som skjer når økosystemene mangler, eller har svært lite av, disse viktige artene. Rovdyras økologiske funksjon og bidrag til økosystemene, og deres betydning for biologisk mangfold, gis alt for liten oppmerksomhet.

I natur over hele verden er det en velkjent og viktig økologisk dynamikk mellom rovdyr, beitedyr og beitegrunnlag. Nok rovdyr holder

antall beitedyr i sjakk. Artsmangfoldet som utgjør beitegrunnlaget er uløselig knyttet til variasjonen av beitepress og rovdyras påvirkning av beitedyra. Rovdyr og byttedyr har gjennom evolusjonen gjensidig påvirket hverandre og er derfor avhengige av hverandre. Rovdyra er en viktig miljøfaktor og påvirker byttedyras økologi. Byttedyra må unngå å bli oppdaget av rovdyr – og eventuelt løpe fra dem. De må være på vakt og oppholde seg kort tid på hvert sted der de beiter. Angsten for rovdyr styrer atferden. De som greier dette best får bringe genene sine videre. Raske og smarte byttedyr stiller strengere krav til rovdyra. De dårligste jegerne sulter i hjel.

Ja, rovdyr eter kjøtt!

"Ulv drepte hjort". "Rådyr tatt av gaupe". Slike overskrifter finnes jevnlig i norske aviser, men med en vinkling som om dette er grufulle hendelser som truer både sau, tamrein og jaktbart vilt. Sommertradisjonen med å vise foto av blodige, rovdyrdrepte sauer er kanskje ment å spille på de samme "skrekk og gru"-følelsene, og som får noen til å bli negative til naturens virkelighet. Men hvor dannet skal egentlig en ulveflokk drepe og spise? Og hva tenker vi forresten om ørretpappaen som spiser ungene sine til frokost?

Rovdyr er og blir kjøttetere, på linje med storørret og hønsehauk. For rovdyr, som kan gå uker uten å få tak i mat, så spiller menneskelige etiske hensyn ingen rolle når de endelig har sjansen til å få tak i et bytte. Mat er livsviktig også for de som selv må drepe. Rovdyra finner ikke sine delikatesser ferdigdøde og porsjonspakket på super'n.

Derfor er skrekkscenarier om rovdyrdrepte dyr basert på biologiske feilslutninger og konklusjoner på økologisk sviktende grunnlag. Noen aktører har en helt annen politisk agenda bak dette. Men det viser også at mennesket har fjernet seg langt fra naturen og ikke lenger forstår at det faktisk er slik økosystemene fungerer.

Natur i ubalanse

Flere hjortedyrbestander har de siste tiårene ekspandert voldsomt i antall og utbredelse (www.ssb.no). Virkningene på økosystemene

Voksen hunningaupe. Kontrollerte forhold, men i naturlige omgivelser. Tunhovd, Buskerud. © Naturbilder, Arne Nævra

er bla.a. økt spredning av flått og hjortelus-flue, slaktevekt som går ned flere steder, hjortedyr som ofte opptrer nærmere – og inne i – bebygde områder, fordi de beste områdene allerede er opptatt. Det er blitt mer selektiv beiting, og mange steder i Norge er osp, selje, alm og rogn etter hvert blitt sjeldne på grunn av overbeiting fra en kunstig høy elg- og hjortebestand. Produksjon av store løvtrær kan reduseres kraftig lokalt. Mange andre arter, særlig insekter og lav, har disse lauvtrærne som sitt levested. Forsvinner lauvtrærne, så forsvinner mange andre arter. Elg og hjort er rett og slett en trussel mot biologisk mangfold. I elgtette områder kan man se store furuskoger som har et to–tre meter ”dødt” sjikt fra bakken og opp der elgen har spist greinverket fritt for nåler. Andre steder er foryngelse av furu nærmest umulig, da den beites konstant ned av elg (www.skogoglandskap.no, www.bioforsk.no). På Vestlandet øker barkskadene på en del edelløvskogstrær. Særlig er store almer utsatt, og alm står på den norske rødlista. Alm er også vertstre for mange andre arter. Økologisk sett vil derfor gode rovdyrpopulasjoner bidra positivt i biologisk mangfoldssammenheng, for å gjenskape en mer naturlig dynamikk i disse økosystemene.

På Dovrefjell hadde vi lenge et unikt eksempel på et intakt fjelløkosystem. Det var det siste området i Norge som huset både villrein, jerv og fjellrev. Artene hadde gjensidig nytte av hverandre. Reinsdyrene var livsgrunnlaget

for jerven. Men som alle rovdyr går jerven primært etter de svakeste dyrene, og bidro også til en sunnere og mer robust reinsdyrstamme. Fjellreven forsynte seg av kadaverrester som jerven etterlot seg, en viktig livsbetingelse særlig om vinteren og i dårlige smågnagerår. Og fjellreven forsvant. Jerv som i dag forsøker seg med yngling på Dovrefjell, avlives i hiet sammen med valpene. Nå forsøker man å få opp igjen en fjellrevbestand ved hjelp av utsetting og aktiv føring. Det kunne vært forvaltningsmessig smart å forsøke å gjenskape et fungerende økosystem, framfor kun å drive kunstig åndedrett på fjellreven.

Økologi er en forutsetning

Å fjerne arter fra naturen påvirker naturmangfold og økosystemer negativt, direkte og indirekte. Gjeninnføring bidrar positivt når bestandene blir så store at de faktisk fyller en økologisk funksjon. Levedyktige rovdyrbestander vil kunne bidra til å redusere problemer som følger av kunstig høye hjortedyrbestander, og samtidig gjøre stammene mer robuste. Det vil igjen føre til mindre overbeiting, til fordel for mer naturlig artsmangfold. Det vil bidra til å holde bestander av mindre rovdyr på et mer naturlig nivå, og i tillegg gjøre tilværelsen surere for den uønska arten mårhund. Gode rovdyrbestander er derfor både direkte og indirekte nødvendige om vi skal nå målet om å bevare vårt biologiske mangfold.

Faktaboks

ROVDYRA PÅVIRKER ARTER OG ØKOLOGI PÅ FLERE NIVÅER I ET ØKOSYSTEM:

- De kontrollerer bestanden av gressetere og andre byttedyr.
- De påvirker disse i evolusjonssammenheng.
- De kontrollerer mindre rovdyr, f.eks. blir rødrev tatt av både ulv og gaupe.
- De forbedrer det biologiske mangfoldet og forsterker økosystemene.
- De påvirker indirekte vekster, vekstgrunnlag og strukturer av beiteplanter. Det igjen påvirker insektliv, soppflora, lavarter og planter som er knyttet til beitegrunnlaget.
- Tetthet av rovdyr er en viktig miljøfaktor i økosystemene.
- Noen er også åtseletere og dermed viktige renovatører i naturen, slik som jerv.
- Åtsler som rovdyra legger igjen er viktig for mange andre arter, bla.a. fjellrev.
- Rovdyra kan ikke erstattes av andre arter i økosystemene.
- Menneskets jakt på hjortevilt gir et helt annet seleksjonspress, utøves kun i korte perioder i året, og kan derfor aldri erstatte rovdyras økologiske påvirkning i et økosystem.

(Se bla.a. Ordiz, A. (2010), De stora rovdjurens ekologiska roll, Svenska Rovdjursforeningen og Wikenros, C. (2011), The return of the wolf – effects on prey, competitors and scavengers, Doctoral dissertation, Uppsala).

På sporet av en usynlig katt

John Odden, Kjartan Sjulstad og
John Linnell, forskere ved
Norsk institutt for naturforskning
(NINA)

Bildet over og under: Hunngaupa F306

Hvordan «telle» familiegupper av gaupe uten snø? Foto av en familieguppe forevige av et av våre viltkamera i Telemark.

Vi kjenner vel alle gaupe. Vårt eneste ville kattedyr er lett kjennelig på de lange, kraftige bakbeina, den korte halen, og hodet med lange øredusker og kinnskjegg. Få er forunt å møte den flekkmønstrede, slanke katta. Stortinget har bestemt at Norge skal ha 65 familiegupper av gaupe ruslende rundt i norske skoger hver vinter. Men hvordan teller man en usynlig katt?

Vår holdning til dette myteomspunnede dyret har endret seg radikalt de siste tretti årene. Helt fram til 1980 var det faktisk et politisk mål å fjerne gaupe fra norsk natur, ved hjelp av en statlig skuddpremie. Etter at skuddpremiene ble opphevet økte antall gauper, og gaupe kunne igjen ta i bruk store deler av Norge. I 2003 fastsatte Stortinget en konkret målsetting om størrelse på bestanden. Norges bidrag til en skandinavisk bestand skal være 65 familiegupper (hunngauper med årsunger), noe som tilsvarer snaut 400 individer. Vi har nok plass til flere hundre familiegupper her i landet, men politikerne må balansere vern av rovdyr med menneskets bruk av utmarka. For gaupas tilbakekomst har vekket sterke følelser til live. Gaupe spiser kjøtt, og konflikter oppstår når den konkurrerer med jegere om matfatet, eller når de dreper sau og tamrein som beiter fritt i «gaupeterreng». I Norge drives reindrift over nesten 40 % av Norges areal, og det beiter mer enn to millioner sau i utmarka. Politikerne har derfor bestemt at antall gauper skal reguleres til de fastsatte bestandsmålene gjennom en årlig kvotejakt. Nøyaktige tall på hvor mange familiegupper som tusler rundt i våre skoger blir en forutsetning for en forsvarlig høsting, og den langsiktige overlevelsen til dette fasinerende kattedyret.

Ensom vandrer

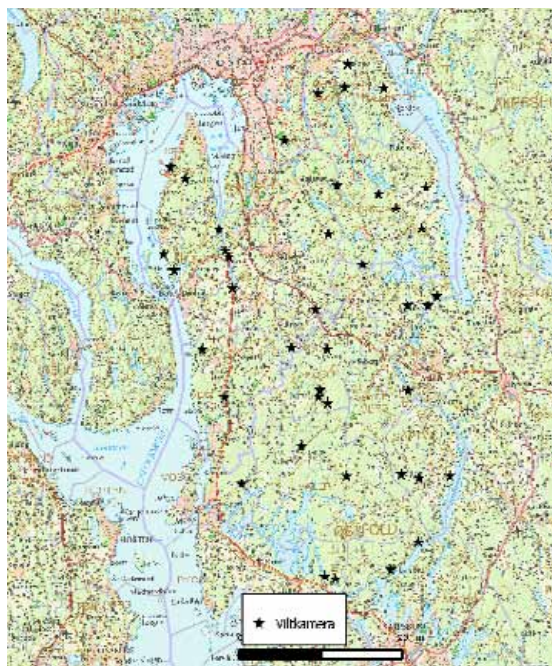
Gaupe befinner seg på toppen av næringskjeden, og må vandre over store områder i søk etter mat og maker. Studier av gauper, ved hjelp av ulike typer radiosendere eller GPS-sendere, har vist at leveområdene gaupene bruker varierer med hvor du er i Skandinavia. Sør i Skandinavia, i områder med høy tetthet av hjortevilt, benytter ei hunngaupe seg kanskje av et areal på 200–300 kvadratkilometer

i løpet av et år, og hanngaupene gjerne det dobbelte arealet. I Finnmark og Troms kan hunngaupene streife rundt i områder som er ti ganger så store, dvs. leveområder på mer enn 2000 kvadratkilometer. Hanngauper i nord har faktisk benyttet seg av områder der arealet tilsvarer Østfold fylke!

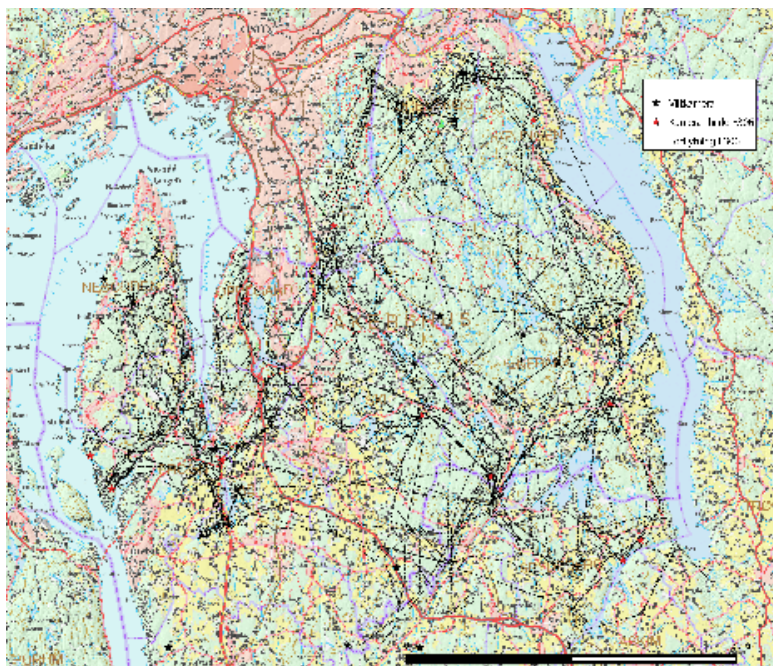
De voksne gaupene ferdes stort sett alene, bortsett fra i parringstiden i mars. Etter parringstiden viser hann- og hunngaupa igjen liten interesse for hverandre, selv om de kan møtes i korte perioder gjennom hele året. Voksne, etablerte, gauper forsøker å hevde egne «revir», med lite overlapp mellom revirene til individer av samme kjønn. Det er ofte vanskelig å ta inn over seg skalaen disse dyrene operer på. Ved et gitt tidspunkt kan to «nabogauper» være i den samme åsen, mens andre dager kan avstanden mellom de samme dyrene være flere titalls mil. De kan ligge rolig i flere netter og spise på et stort bytte, mens de andre netter går milevis. Dette gjør også at gaupene blir svært vanskelig å telle.

Hvordan overvåke en usynlig katt?

Kunnskap om hvordan voksne hunngauper forflytter seg i ulike landskapstyper, er en viktig forutsetning for hvordan antall familiegupper beregnes hvert år. Gaupebestanden overvåkes eller «telles» ved at observasjoner av familiegupper, i hovedsak spor i snøen, rapporteres inn til Statens naturoppsyn (SNO) av lokale folk gjennom hele vinteren, fra oktober til februar. Ut fra alle bekreftede observasjoner i denne perioden gjør så Rovdata årlige beregninger av hvor mange familiegupper som lever i Norge. For alle observasjoner har man opplysninger om tid og sted. Beregningen av antall familiegupper av gaupe gjøres ved bruk av såkalte avstandskriterier (AK). Avstand mellom alle sporobservasjoner gjort gjennom hele vinteren måles, og hvis avstanden mellom to observasjoner er mindre enn AK, blir de to observasjonene gruppert til en og samme familieguppe. AK gir en objektiv tilnærming til klassifisering av observasjoner av familiegupper med gaupe, og er basert på maksimale forflytningsavstander hos radiomerkede hunngauper i Skandinavia.

Figur 1. Lokaliteter med 2 viltkamera i Oslo, Akershus og Østfold i 2012/12.

Figur 1. Lokaliteter med 2 viltkamera i Oslo, Akershus og Østfold i 2012/12. Figur 2. Vi har fulgt hunngaupa F306 med GPS-sender i et drøyt år som en del av uttestingen av viltkamera. Hunngaupa har et revir på 1000 kvadratkilometer, og det inkluderer 11 kommuner i Akershus og Østfold. Hun er fotografert 20 forskjellige ganger på 13 ulike lokaliteter. Kartet viser forflytningen (stiplet) i forhold til viltkameraene (røde og svarte stjerner).

I noen områder blir det stilt spørsmål hvorvidt alle familiegrupper blir meldt inn til SNO. Forskningsprosjektet Scandlynx (<http://scandlynx.nina.no/>) fulgte eksempelvis i årene 2006 til 2012 seksten familiegrupper med GPS-sendere i Buskerud, Telemark og Vestfold. De merkede familiegruppene ble meldt inn til SNO av lokale folk fra 5 til 13 ganger hver i løpet av en vintersesong. Har man gode snøforhold tyder alt på at de fleste familiegrupper blir registrert.

Hvordan overvåke uten snø?

Deler av landet har imidlertid et lite og variabelt snødekke, og konfliktene rundt bestandstallene kan være høye. Det har derfor vært et ønske fra mange at det testes ut alternativer til dagens snøbaserte metoder i overvåkingen av gaupe. Kanskje kan automatiske viltkameraer være svaret på dette. I mange områder verden over benyttes slike kameraer i overvåkingen av store rovdyr. Metodikken er spesielt egnet for flekkede kattedyr, der man kan identifisere individ ut fra flekkemønstrene. Fremgangsmåten benyttes gjerne til å identifisere så mange dyr som mulig i en bestand (minimum antall) eller til å beregne bestandsstørrelse ved hjelp av fangst-gjenfangst-statistikk. Lenger sør i Europa benyttes viltkamera rutinemessig i overvåkingen av gaupe i blant annet Sveits og Tyskland, men egner metoden seg også for skandinaviske forhold?

Vi har de siste tre årene testet ut om viltkamera kan benyttes til å øke antall observasjoner av familiegrupper innenfor et mindre studieområde i Akershus og Østfold (Figur 1), på

oppdrag fra regional forvaltning. Hver vinter har vi hatt to kameraer på rundt 40 lokaliteter. Foto blir utløst ved en kombinasjon av varme og bevegelse foran kameraene. De er ikke satt ut tilfeldig, men på steder der gauper har lett for å passere. Norges Jeger- og Fiskerforbund, ved fylkeslagene i Akershus og Østfold, har hjulpet oss med å finne lokaliteter, sammen med andre lokale, ivrige sjeler. Vi henter alltid inn tillatelse fra grunneier før kamera settes opp, og de plasseres i områder med liten allmenn ferdsel.

Ja, det er mulig å få bilder av gauper også under norske forhold. I løpet av disse tre vintrene har vi fått mer enn 100 bilder av gauper med viltkameraene fra studieområdet, og vi ser at vi kan skille dyrene fra hverandre på flekkemønstret. Den første vinteren (2010/11) registrerte vi sju voksne gauper innenfor studieområdet, hvorav to hadde med seg unger. Tre av disse gaupene ble skutt i jakta samme vinter. Den andre vinteren (2011/12) registrerte vi fire voksne gauper (en med unge), og sist vinter fikk vi bilder av fire voksne dyr (ingen med unger).

Lar alle gauper i en bestand seg fange opp med kamera? Foreløpig ser det lovende ut. Gaupene vi har identifisert blir i gjennomsnitt fanget opp av kamera fire ganger hver i løpet av en vinter. Vi følger tre gauper med GPS-halsbånd i dette området, og de blir alle fanget opp av våre kameraer gjentatte ganger (Figur 2).

Resultatene så langt må sies å være lovende, men det er for tidlig å kunne konkludere en-

delig om hvor gode bestandsestimater metoden gir oss. Vi ønsker nå å utvide dette første pilotstudiet, og har startet forsøk over et større areal i Vestfold, Buskerud og Telemark. En mulig bieffekt av metoden vil kanskje også være å måle endringer i bestandene hos andre arter som rådyr og rev også? Eller kanskje også ulv? Sist vinter etablerte det seg et ulvepar i Østmarka, og også de har passert våre viltkameraer et titalls ganger i vinter.

Kan vi overvåke andre arter? Her er en av de etterhvert «berømte» Østmarka-ulvene. Dette bildet er aldri publisert før.

Se bildene på nettet

Alle kan følge bildene fra samtlige arter på nettsiden www.viltkamera.nina.no. Scandlynx-prosjektet kan også følges på Facebook: www.facebook.com/Scandlynx

Fikk heldig møte med jervemor og valp

Et tips fra en innringer om et hull i snøen satte Vegar Pedersen i Statens naturoppsyn (SNO) på sporet av ei jervemor og valpen hennes i Nordland. Les om hans unike møte med de to jervene.

Vegar Pedersen / SNO
og Jan Arne Stokmo / Rovdata

”Jeg fikk et kort glimt av begge to, før de forsvant bak en stein og ble borte. Selv om det var et kort glimt, er slike øyeblikk sjeldne og bestandig like artige”, sier Vegar Pedersen, som er regionalt rovviltansvarlig for SNO i Nordland.

Fikk tips fra skigåer

SNO utfører mye av overvåkingen av gaupe, jerv, brunbjørn, ulv og kongeørn i felt i Norge for Rovdata, og tips fra publikum er en uunnværlig kilde til informasjon. Det var en telefon fra en turgåer som skulle sette Pedersen på sporet av den lille jervefamilien for noen år tilbake. Les hans egne ord fra den unike naturopplevelsen:

”Det gikk mot slutten av registreringssesongen av nye jervekull, og det hadde som vanlig vært en hektisk periode med sporing i fjellet siden begynnelsen av mars. På formiddagen ble jeg oppringt av en skigåer, en erfaren sporer som jeg kjente fra før. Han hadde funnet et hull i snøen i Saltdal i Nordland, som han mente det måtte være født jervevalper i. Han hadde vært forbi hullet flere ganger denne vinteren og sett spor etter jerv.

Ny hiplass?

Vi i SNO vet at det er en hiplass i dette fjellområdet, hvor det er født jervevalper tidligere. Vi hadde imidlertid søkt flere ganger i området denne våren uten å finne noen tegn etter nye kull. Tipset gikk ut på at hiplassen var på et litt annet sted enn tidligere, så jeg bestemte meg for å følge det opp nærmere.”

SNO kontrollerer hver vår alle kjente hiplasser hvor man vet at det tidligere er født jervekull, for å undersøke om det er kommet nye kull til verden. Arbeidet blir utført i regi av Nasjonalt

overvåkingsprogram for rovvilt, som driftes av Rovdata.

Gikk varsomt fram

”Det var sol, vindstille og flotte sporforhold da jeg nærmet meg fjellskrånningen hvor skigåeren hadde fortalt at åpningen til hiet skulle være i snøen. Jeg tok fram kikkerten og studerte lia nøye. Dersom jervetispa blir forstyrret av folk helt innpå hiet, kan hun forlate det og flytte valpene til en ny hiplass. Jeg forsøkte derfor, som alltid, å overvåke det potensielle hiet med årets unger på avstand. På denne tiden av året, i slutten av april, vil tispa uansett være på flyttefot med ungene sine. Da kan vi gjerne gå nærmere for å prøve å dokumentere eventuelle spor fra unger.

-Jervefamilie på flytting!

Skisporet til skiløperen fra dagen i forveien kunne skimtes så vidt, men jeg klarte ikke å se noen tydelige jervespor. Det var harde snøskavler i lia, og spor syntes ikke så godt, til tross for sol og fine forhold. Jeg gikk det siste stykket opp til det mulige hiet. Det var bratt, og jeg brukte skistavene for å få fotfeste. Der fant jeg nattferske spor etter jerv. Ett lite spor, og ett omtrent dobbelt så stort. Da stemte tipset; her var det en jervefamilie på flytting!

Minnet om harehopp

Jeg brukte litt tid ved hiet, og fant bare én synlig inngang. Inngangshullet var isete, noe som indikerer at tispa har benyttet plassen over lang tid. Fra hiet var det god utsikt over omgivelsene. Etter å ha tatt bilder og registrert posisjonen, bestemte jeg meg for å følge familiegroupe et stykke. Det er alltid spennende og lærerikt å gå i sporet av dette rovvilddyr. Opp den bratte fjellskrånningen fra hiet hadde valpen hoppet etter mora, og sporet lignet mest på et harehopp. De syntes å ha hatt god tid og hadde stanset opp flere steder. Valpen hadde rullet seg i snøen og hoppet i ring rundt mora. Den fløt lett på snøen, mens tispa, som kan veie rundt ti kilo, sank litt dypere ned.

Plutselig var hun der!

Jeg fulgte sporet i cirka to kilometer, og brukte kikkerten ofte. Av erfaring vet jeg at jerven ikke flytter seg langt av sted i forbindelse med første flytting med små unger. Sporet gikk ned mot de øverste fjellbjørkene, og jeg kom til en bred elvedal. Jeg satte meg ned og forsøkte å følge sporene videre inn mellom trestammene. Det hadde begynt å tine fram en del barmark i den sørvendte fjellskrånningen,

så de var ikke lette å følge.

Mens jeg satt der, fikk jeg plutselig øye på en voksen jerv litt ovenfor meg, på cirka 200 meters hold. Det må være tispa! tenkte jeg. Hun var alene og i full sving med å jakte etter lemen. Det var et oppsving i smågnagerbestanden denne høsten, og i løpet av vinteren hadde mus og lemen levd gode dager under snøteppet. Enkelte år kan lemen utgjøre en viktig matressurs for jerven, og tispa har ikke råd til å være kresen i matveien. Som en rev tok hun sats, hoppet opp i lufta, slo ned med forlabene i snøen og tok en lemen i kjeften.

Passerte på 50-60 meters hold

Vindretningen var gunstig, og hun hadde ikke oppdaget meg. Etter en stund forsvant hun inn i fjellbjørkeskogen med et par lemen i kjeften, og ble borte.

Litt senere kom hun til syne igjen, og passerte meg opp langs elvedalen for å jakte mer. Ungen hadde hun åpenbart lagt igjen mens hun var ute på søk etter mat. Tispa labbet sakte oppover, og passerte meg på bare 50 til 60 meters hold.

Jeg fulgte henne i kikkerten mens hun på nytt jaktet lemen, og jeg bestemte meg for å slippe meg nedover lia for å få bedre innsyn mot plassen hvor jeg hadde mistanke om at ungen var lagt igjen.

Ungen i kikkerten

Etter cirka et kvarter hadde tispa lyktes med å fange et par lemen til, og returnerte på skrå nedover til de øverste fjellbjørkene. Denne gangen klarte jeg å følge tispa i kikkerten hele veien, og fikk endelig øye på ungen på cirka 300 meters hold. Jeg fikk et kort glimt av begge to, før de forsvant bak en stein og ble borte. Selv om det var et kort glimt, er slike øyeblikk sjeldne og bestandig like artige. Det er ikke så mange forunt å få se en jervefamilie i det fri, og jeg følte meg privilegert over å ha fått en slik naturopplevelse.

10 000 kroner i dusør

Viktigst var det å få bekreftet at det var født et jervekull her denne våren, og observasjonen ble gjort som følge av tipset fra skigåeren. Slike tips fra publikum gir myndighetene et bedre grunnlag for å forvalte bestanden av jerv her i landet. Mest fornøyd var kanskje han som fikk 10 000 kroner i dusør fra Rovviltneimnda i Nordland for å ha tipset SNO om jervekullet i Saltdal”, avslutter Pedersen med et smil.

Overvåker store rovdyr og kongeørn

Nøyaktige bestandstall er en forutsetning for en forsvarlig forvaltning av rovdyr. Dette gjelder spesielt i Norge, hvor Stortinget har bestemt nøyaktige tall på hvor mange store rovdyr og ungekull det skal være i landet. Vi arbeider hver dag for at oversikten over artene gaupe, jerv, brunbjørn, ulv og kongeørn skal være best mulig.

Morten Kjørstad, leder i Rovdata.

Rovdata har ansvaret for overvåkingen av artene gaupe, jerv, brunbjørn, ulv og kongeørn i Norge. Bestandstallene som enheten leverer blir brukt av både publikum, media og forvaltning.

Nøytral aktør

Rovdata er en nøytral leverandør av bestandsdata på de fem artene, og er etablert som en selvstendig enhet, med egen leder og stab, i Norsk institutt for naturforskning (NINA). Enheten koordinerer overvåkingen av artene på landsbasis, og sørger for en nasjonal og enhetlig bearbeiding, sammenstilling, rapportering og formidling av dataene om dyrene.

– Vi sørger for at metodene som benyttes i overvåkingen er best mulig, og for at arbeidet blir gjennomført på samme måte over hele landet. Vi kvalitetsikrer dataene som blir samlet inn i felt, og sørger for å formidle resultatene i rapporter, pressemeldinger, møter og foredrag, forklarer Kjørstad.

Mottar data fra felt

Rovdata utfører ikke feltarbeid selv, men mottar hver dag store mengder data fra en rekke ulike aktører og privatpersoner som har gjort observasjoner i skog og mark.

Statens naturoppsyn (SNO) er den største aktøren, og utfører feltarbeid på alle artene. SNO har også ansvaret for oppfølging og feltkontroll av tilfeldige rovviltmeldinger.

Ønsker lokal deltakelse

Rovdata legger også stor vekt på at befolkningen rundt omkring i landet skal kunne bidra i kartleggingen og overvåkingen av artene.

– Tips fra publikum er meget viktig for oss. Mange kommer over spor og andre spor tegn etter rovdyrene i forbindelse med jakt, turgåing, næringsutøvelse og annen aktivitet i utmark, og slike observasjoner vil alltid være et viktig bidrag i datainnsamlingen, sier Kjørstad.

Felles rapportsystem: Skandobs

Rovdata har i samarbeid med Artsdatabanken og svenske Naturvårdsverket etablert en rapportløsning hvor publikum kan melde inn observasjoner av de store rovdyrene på nett: www.skandobs.no.

– Alle som ønsker det kan registrere seg som rapportør i Skandobs og melde inn observasjoner. Du kan også legge inn bilder og følge

med på registreringer som andre har gjort, forteller Kjørstad.

Det er også mulig å laste opp observasjoner til Skandobs via en gratis app til smarttelefoner.

– Dine observasjoner vil bidra til økt kunnskap om artene og hvor de lever i Norge, sier han.

Samarbeider med nabolandene

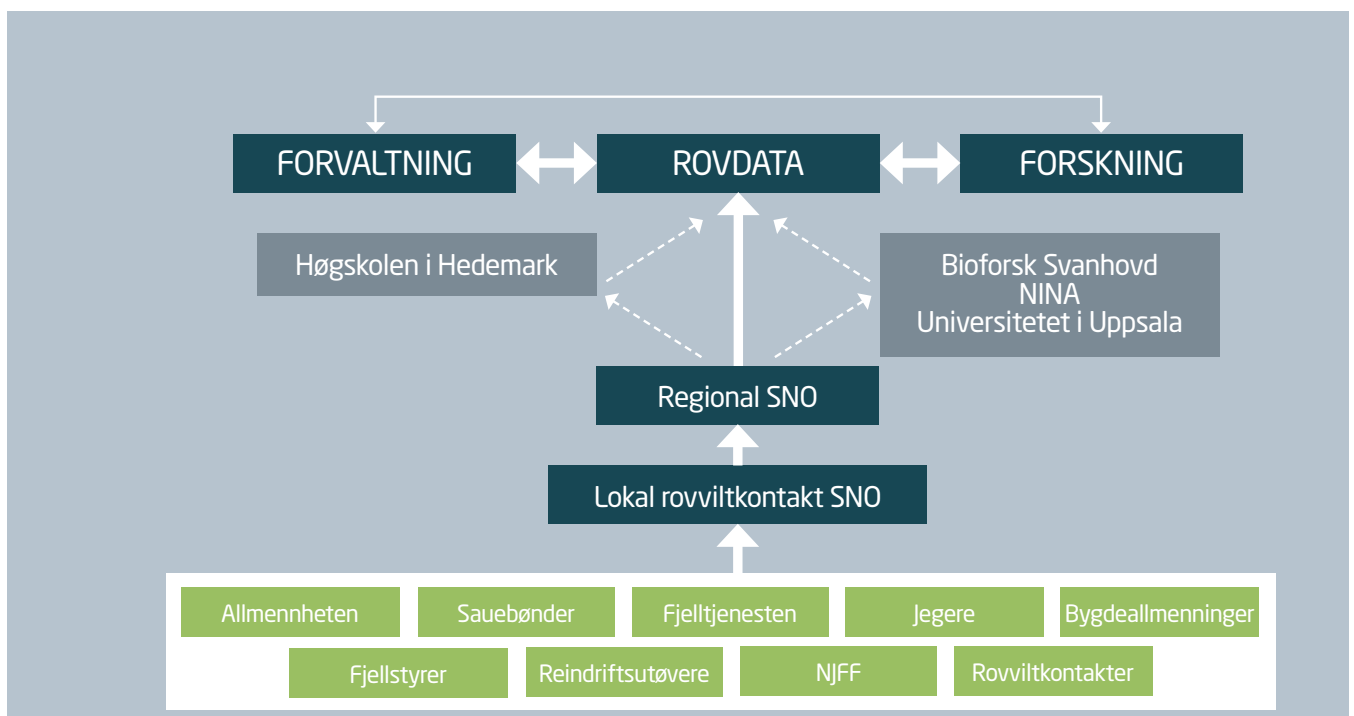
De store rovdyrene og kongeørna lever uavhengig av landegrenser, og det er et mål å samordne overvåkingen av artene med Sverige, Finland og Russland. Med felles metoder vil det være mulig å sammenstille data og få oversikt over bestandene på tvers av landegrensene.

– Dette arbeidet er allerede gjennomført med Sverige når det gjelder gaupe og jerv, og er startet opp nå i 2013 for bjørn og ulv. I tiden som kommer vil vi sammen med Sverige også arbeide opp mot Finland og Russland, for å se på mulighetene for å samordne metodene med disse landene, sier Kjørstad.

Faktaboks

Visste du at Rovdata...

- er en nasjonal leverandør av overvåkingsdata og bestandstall på gaupe, jerv, brunbjørn, ulv og kongeørn i Norge?
- har ansvaret for det faglige innholdet, drift, formidling og utvikling av Nasjonalt overvåkingsprogram for rovvilt, på oppdrag fra Miljødirektoratet?
- har et teknisk og faglig samarbeid om ulike deler av overvåkingen med andre institusjoner, som Høgskolen i Hedmark, Bioforsk Svanhovd og Uppsala Universitet i Sverige?
- mottar store mengder data fra aktører i felt? Datainnsamlingen blir gjennomført av en rekke ulike aktører, som Statens naturoppsyn, fjellstyrer, bygdeallmenninger, fjelltjenesten i Nord-Norge og privatpersoner, i forbindelse med aktivitet i utmark.
- bruker DNA-analyser til å overvåke rovdyrene? DNA-analyse av hår og avføring er en meget god og presis overvåkingsmetode, og er i dag en av de viktigste metodene i overvåkingen av jerv, brunbjørn og ulv.

Figuren viser dagens organisering og roller i kartleggingen, og overvåkingen av de fire store rovdyrene og kongeørn i Norge. I grønt: alle som bidrar i datainnsamlingen i felt (i praksis kan alle som ønsker det bidra). I mørkebrunt: Statens naturoppsyn (SNO), som utfører feltarbeid på alle artene og har ansvaret for oppfølging og kontroll i felt av tilfeldige

rovviltmeldinger. I lysebrunt: genetiske laboratorier som i dag utfører DNA-analyser i overvåkingsarbeidet. Biologisk materiale går via genetiske laboratorier, og resultatene går til Rovdata, mens andre overvåkingsdata fra felt går direkte fra SNO til Rovdata. I svart: Rovdata mottar alle data, og sørger for å kvalitetssikre, sammenstille og for-

midle kunnskapen ut til alle som er interessert i resultatene. Rovdata har dialog og nær kontakt med forskningsmiljøene på store rovdyr og kongeørn for å sikre at ny forskningskunnskap kan implementeres i overvåkingsarbeidet, og med rovviltforvaltningen for å sikre at kunnskapen rapporteres på en slik måte at det dekker forvaltningens behov.

Ga. Nonsenet que eum facia qui dolut aliquo ex est exerupta comnist alicimil miligent estem dolorestio. Pit est ad qui offic te pla sapis placepe natem qui cum sequis res dolupta se prest, tempore pratem. Ipsam dus inciisti nonsequo eaton num quiam ape adis reic to tes restrum nonsecernat.

TIPS ROVDYRVITEN
post @rovdyrviten.no

